

ZAPOSLOVANJE MLADIH IN KRITIČNA PISMENOST

Stanje v Sloveniji 2020

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=41718531
ISBN 978-961-94407-7-3 (pdf)

Sodelovalne in participatorne družbeno-ekonomske prakse ZAPOSLOVANJE MLADIH IN KRITIČNA PISMENOST: Stanje v Sloveniji 2020 (poročilo in smernice za razvoj)

Izdajatelji:

Združenje Center alternativne in avtonomne produkcije, socialno podjetje;

Društvo Gibanje za dostojno delo in socialno družbo;

Društvo Organizacija za participatorno družbo;

Zavod za podporo civilnodružbenih iniciativ in multikulturno sodelovanje Pekarna Magdalenske mreže Maribor

Urednica: Karolina Babič

Avtorice vsebin¹: Kaja Fiedler, Daša Ložar, Matic Primc, Karolina Babič

Jezik: slovenski

Oblikovanje, prelom: Društvo Organizacija za participatorno družbo

Naklada: digitalna izdaja

Publikacija je brezplačna.

Publikacija je izdana v okviru projekta »DELATI SKUPAJ – za solidarno družbo«, ki ga sofinancira Ministrstvo za javno upravo Republike Slovenije v okviru Javnega razpisa za razvoj in profesionalizacijo nevladnih organizacij in prostovoljstva 2019.

Pridruženi partnerji projekta so: Skupnost občin Slovenije, Zavod Danes je nov dan ter Jezikovna zadruga Soglasnik z.o.o.

Kraj in leto izida: Maribor, 2020

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

ORGANIZACIJA ZA
PARTICIPATORNO DRUŽBO

¹ V raziskovalnem poročilu, raziskavah in analizah uporabljen ženski slovnični spol se nanaša na kateri koli spol in opozarja na močno spolno zaznamovanost slovenskega jezika, kjer je moški slovnični spol t.i. nevtralen, ne omogoča pa vidnosti transpolnih oseb, katerih spol se umešča onstran spolnega binarizma (ženska-moški).

UVODNIK

Raziskovalno poročilo »SODELOVALNE IN PARTICIPATORNE DRUŽBENO-EKONOMSKE PRAKSE: STANJE V SLOVENIJI 2020« je nastalo kot sestav štirih posameznih raziskav in analiz s področja sodelovalnih in participatornih družbenih praks, ki smo jih v okviru projekta »DELATI SKUPAJ - za solidarno družbo« pripravile sodelavke partneric projekta: Združenje Center alternativne in avtonomne produkcije, socialno podjetje; Društvo Gibanje za dostojno delo in socialno družbo; Društvo Organizacija za participatorno družbo; Zavod za podporo civilnodružbenih iniciativ in multikulturno sodelovanje Pekarna Magdalenske mreže Maribor. Projekt je sofinanciran s strani Ministrstva za javno upravo Republike Slovenije. Vsakemu sklopu oziroma delu poročila so dodane še smernice oziroma priporočila za strateško načrtovanje in izvajanje aktivnosti na danem področju.

Raziskave, analize in priporočila nastajajo kot rezultat dela v nevladnih organizacijah, ki smo vse nastale na podlagi potreb civilne družbe po odzivanju na razkranje skupnostnih principov v družbi. Vse nas povezuje stanje v sodobni družbi, za katero je značilna individualizacija in atomizacija posameznice, prekarizacija, politična apatija, ekonomska nemoč in nepovezanost posameznic. In vse prepoznamo skupna izhodišča ter tudi skupne cilje odgovaranja na navedene družbene probleme. Skupaj prepoznavamo, da gre za probleme, ki so družbeno-ekonomsko-politične narave, ter da ti problemi izhajajo iz (oziroma se ohranjajo na podlagi) pomanjkanja znanja, veščin in informacij posameznic. Zato so načini našega odzivanja na te probleme podobni in naši cilji skupni: opolnomočenje, povezovanje in sodelovanje, uveljavitev praks participatorne ekonomije, so-upravljanje, samo-organiziranje, dostojno delo, kritično pismene posameznice, družbeno in politično angažirane posameznice, solidarna družba. Po eni strani raznolika področja delovanja naših organizacij (zadružništvo, prekarnost in dostojno delo, participatorni proračun, mladi in kritična pismenost) imajo skupne družbeno-ekonomske probleme v ozadju ter skupne možnosti in potencialne za reševanje teh problemov. In ker so naša področja delovanja zelo ozka in specifična ter s tem nišna področja, ter ker so naše organizacije majhne, smo posamezne partnerice v konzorciju ugotovili, da moramo strateško nastopiti skupaj v naslavljanju skupnih problemov in sledenju skupnim ciljem za doseganje zelenih sprememb v družbi v smeri solidarnih ekonomskih politik ter solidarne družbe nasploh.

Kot del naših stalnih programov podpore skupnosti na področju razvoja participatornih in sodelovalnih družbeno-ekonomskih praks z namenom razvoja solidarne družbe so bile tako izvedene pričujoče raziskave in pripravljena priporočila. Strokovna delovna skupina je izvedla raziskave in analize, v drugem delu pa pripravila smernice ter pripravila in izvedla (in še izvaja) kampanje za vplivanje na politike pri ključnih deležnikih (lokalni, regionalni, nacionalni odločevalci, politične stranke, javne institucije in drugi). V ločenem dokumentu pa bo delovna skupina pripravila tudi smernice za izobraževanje in usposabljanje na področju razvoja participatornih in sodelovalnih družbeno-ekonomskih praks. V ta namen strokovna delovna skupina že izvaja raziskavo in analizo obstoječih učnih programov in načrtov s področja ter bo pripravila smernice in izvedla kampanje za implementacijo smernic v učne programe in načrte pri ključnih izobraževalnih institucijah (srednje šole, fakultete, zasebne izobraževalne organizacije za formalno in neformalno izobraževanje), z namenom implementacije rešitev problemskega področja v formalne izobraževalne procese ter v procese neformalnega usposabljanja.

ZAPOSLOVANJE MLADIH IN KRITIČNA PISMENOST:

Stanje v Sloveniji 2020 (poročilo)

RAZISKOVALNA IZHODIŠČA

RAZISKOVALNO PODROČJE

V povezanih štirih raziskavah se ukvarjamo s področjem participatornih in sodelovalnih družbeno-ekonomskih praks. V tem pričujočem poročilu predstavljamo področje zaposlovanja mladih v Sloveniji skozi reprezentativne študije, strateške dokumente in javne politike. Zanimajo nas cilji in prednostna področja temeljnega nacionalnega programskega dokumenta v mladinskem sektorju ter aktivnosti za doseganje ciljev. Strategije in ukrepe preučujemo s pomočjo principov kritične pismenosti in tako zastavljamo tudi nadaljnja priporočila. Prizadevamo si, da so mlade ob vstopu na trg dela opremljene z znanji in veščinami s področja delavskih in socialnih pravic ter seznanjene z alternativnimi, participatornimi in sodelovalnimi družbeno-ekonomskimi praksami.

RAZISKOVALNI PROBLEM

Brezposelnost mladih, segmentiran trg delovne sile in velika prisotnost atipičnih, prekarnih oblik dela pri mladih predstavlja velik problem za osamosvojitve in tako vpliva na vse nivoje njihovega javnega in zasebnega življenja. Zanimajo nas javne politike zaposlovanja mladih in načini, na katere država naslavlja in rešuje problem nezaposlenosti mladih. Na eni strani se osredotočamo na pojav podjetništva, konkurenčnosti in inovativnosti kot spodbujane individualne rešitve za brezposelnost, kjer gre pravzaprav za družbeni problem, na drugi pa manko informiranja in ozaveščenosti mladih o delavskih in socialnih pravicah ter elementih varnosti, ki ključno vplivajo na kakovosti zaposlitev.

CILJI RAZISKAVE

Raziskava je eksplorativna, saj smo zbrale osnovne informacije nekaterih temeljnih strateških dokumentov, longitudinalna, ker smo ukrepe na področju zaposlovanja mladih pregledale v več časovnih točkah in aplikativno akcijska, saj si z njo prizadevamo za izboljšanje položaja mladih na trgu dela in v družbi. V prvem koraku raziskujemo stanje mladih na trgu dela, v drugem s pregledom strateških in programskih dokumentov preučujemo pristope države k reševanju problematike zaposlovanja mladih, v tretjem pa predstavljamo priporočila za izboljšanje položaja mladih ob vstopu na trg dela.

CILJ 1 – raziskati programske in strateške dokumente na evropskem in slovenskem nivoju z namenom ugotavljanja usklajenosti in aktivnosti na področju zaposlovanja.

CILJ 2 – prikazati (hipotetično) visoko promocijo podjetništva, ustvarjalnosti in inovativnosti za uspešno reševanje problema zaposlovanja.

CILJ 3 – pokazati pomen in potencial kritične pismenosti za izboljšanje položaja mladih ob vstopu na trg dela za višjo stopnjo participacije in sodelovanja v družbeno-ekonomskih praksah.

CILJ 4 – izdelati izhodišča in priporočila za vplivanje na strateške dokumente in zakonodajo ter za izvajanje drugih aktivnosti zagovornišтва s področja kritične pismenosti za izboljšanje položaja mladih ob vstopu na trg dela za višjo stopnjo participacije in sodelovanja v družbeno-ekonomskih praksah.

POJMOVNI OKVIR (TEORIJA)

Na trgu dela se že dve desetletji vzpostavljajo razmere, ki so bile v raziskavi Mladina 2010 opredeljene kot nove, kažejo pa se v večji starostni segmentaciji trga dela, povečanju delnih zaposlitev in večji prožnosti trga dela (Mladina 2010, str. 125). Prehod iz izobraževanja v zaposlitev traja vedno dalj časa in je vse bolj negotova. Stalna zaposlitev zaradi radikalnih sprememb na trgu dela postaja marsikomu nedosegljiva. Brezposelnost med mladimi je kljub upadanju v zadnjih letih še vedno visoka, namesto stalnih zaposlitev pa so vse bolj prisotne manj varne in bolj prožne oblike dela – negotovi ali prekarni poklici. Zaznati je velika starostna segregacija trga dela ter velika odstopanja med opredeljeno in samopercipirano brezposelnostjo (Slovenska mladina 2018/2019, str. 51-55). Med mladimi se zmanjšuje delež zaposlenosti, povečuje pa se terciarno izobraževanje, jasno se kaže trend kasnejšega prehoda iz izobraževanja v redno zaposlitev, ob tem pa se zaostrejuje še pogoji za uspešen prehod. V času raziskovanja in zbiranja podatkov je bilo zaznati trend splošnega pomanjkanja delovnih mest, prav mlade pa so nosilke sorazmerno najvišjega bremena. Primerjava podatkov raziskave Mladina 2000 in Mladina 2010, da je v starostni skupini 25-29 let manj polno zaposlenih (74,5 %, 57 %), več rednih študentk (3,7 %, 14 %) in več brezposelnih (7 %, 11,2 %). Soočajo se z veliko negotovostjo in nestabilnostjo zaposlitev, kar vpliva na ekonomsko in socialno osamosvojitvev (Mladina 2010, str. 125-134). Podatke za leti 2011 in 2019 smo v podobnih kategorijah pridobile na Statističnem uradu Republike Slovenije. Potrebno je opozoriti na definicijo Statističnega urada RS, ki kot zaposleno osebo opredeljuje osebo, ki biva v Sloveniji in je zaposlena s pogodbo o zaposlitvi, samozaposlena, se ukvarja s kmetijsko delavnostjo oz. je pomagajoča članica na kmetiji ali detaširana delavka. Zaposlena oseba torej ne nujno opravlja delo v Sloveniji (Metodološko pojasnilo, Socioekonomske značilnosti prebivalstva in selivcev, str. 4). Podatki Statističnega urada kažejo, da se je situacija v Sloveniji iz leta 2011 do 2019 izboljšala. V starostni skupini 25-29 let se je zaposlenost dvignila iz 68,4 % na 75,0 %, brezposelnost upadla iz 11,2 % na 7,8 %, zmanjšalo se je število študentk iz 8,8 % na 7,1 % in drugih neaktivnih iz 11,6 na 10,0 % (SURS). Potrebno je še izpostaviti rigidno metodologijo in kategorije statističnega urada, ki v polje zaposlenosti umešča prekarna dela, brezposelnost pa se ne meri s samopercepcijo pač pa z vpisi v uradne registre. Izboljšanje zaposlitvene slike mladih pa lahko povežemo z obdobjem po krizi leta 2008, ki je posebej močno vplivala tudi na zaposlovanje. V obdobju po krizi so se družbeni sistemi počasi ponovno utrjevali, postopoma se je povečevalo tudi zaposlovanje. Nov udarec, ki bo viden v statistikah zaposlenosti in načinih zaposlovanja pa je tudi aktualna epidemija Covid-19, s katero se državne politike slabo soočajo.

Eno od šestih temeljnih področji Resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022, ki je usklajena z drugimi nacionalnimi ter evropskimi dokumenti obravnavanimi v analizi, je **zaposlovanje in podjetništvo**. Uvodoma navajajo, da je zaposlitev eden glavnih pogojev za prehod posameznice iz obdobja mladosti v obdobje odraslosti, saj omogoča osebno dostojanstvo, polno avtonomijo in uresničevanje življenjskih ciljev. Ta prehod je otežen, kar zaznamuje vse ostale sfere življenja mladih (finančna neodvisnost, bivanjske razmere, lastna družina, socialne mreže). Ocenjen je visok delovni potencial mladih ob zaključku formalnega izobraževanja, s tem pa še njihova prilagodljivost, želja po delu, nadaljnjem učenju, kreativnost in inovativnost ter visoka učinkovitost pri delu. Mlade so opredeljene kot ena najbolj ranljivih družbenih skupin na trgu delovne sile zaradi pomanjkanja formalnih izkušenj ter pogojev dela, katerim so izpostavljene - nizko plačilo, delo za določen čas, neskladnost formalne izobrazbe in dela, šibka socialna varnost, delo za nepolni delovni čas, občasna dela, honorarna dela, študentsko delo, delo preko avtorskih in podjemnih pogodb, agencijsko delo, prisilni sp-ji – negotove oblike dela, ki ne omogočajo socialne in finančne varnosti. Slab ekonomski in socialni položaj mladih krati njihovo avtonomijo in zavira delovni potencial. Dolga čakalna doba na zaposlitev oziroma možnosti za ponovno brezposelnost mlade psihično izmuči, postavlja v negotovo situacijo in jih hkrati demotivira za delo. Na zaposlovanje mladih vpliva po študiji OECD 2010 struktura gospodarstva, saj določeni sektorji bolj zaposlujejo mlade kot drugi. Pri nas pa se zaznava še neskladje med ponudbo in povpraševanjem, ki izhaja iz strukture vpisa in premajhen vpliv delodajalk na vsebine programov.

Eno od petih glavnih področjih, ki so jih med posvetovanji za pripravo Bele knjige Evropske komisije določile mlade, je »**zaposlovanje, kot sredstvo za boljše vključevanje mladih**«. Iz povedanega izhaja, da so delovna mesta ključna, da mlade dosežejo ekonomsko neodvisnost in najdejo svoj prostor v družbi ter da družba, ki ne ponuja stvarnih možnosti na trgu delovne sile, tvega škodljiv krog brezposelnosti, odrinjenosti na rob in socialnega razdora. Ustrezen dostop mladih do trga delovne sile prispeva k socialni stabilnosti, temelj gospodarske rasti in blaginje. Izobraževanje in poklicno usmerjanje ne vplivata samo na iskanje delovnega mesta in preprečevanje brezposelnosti, pač pa tudi na zaposlitev na dobrem delovnem mestu (Bela knjiga evropske komisije). **Zaposlitev je prvi pogoj za vključitev v družbo**, saj imeti službo pomeni biti odrasla, imeti samospoštovanje, denar, biti neodvisna in pomeni možnost za razširitev družbenih stikov. Mlade, ki nimajo dostopa do dela, nimajo priložnosti za nove možnosti in vključevanja v širšo družbo. Pripravljene so delati, a vse težje dobijo dobro službo, možnosti na trgu dela pa povezujejo z dobro izobrazbo, znanjem in sposobnostmi, možnosti za zaposlitev pa so večje, če so del svojega šolanja opravile v drugi državi. Pričakovanja glede mobilnosti, prilagodljivosti, sposobnosti, znanja in spretnosti so zelo visoka, s tem pa je zelo močan tudi pritisk na mlade. Prehod iz izobraževanja na trg dela se je v zadnjih 30 letih objektivno poslabšal. Stopnje brezposelnosti ostajajo visoke, med mladimi je splošna stopnja brezposelnih EU 15, skoraj dvakrat toliko mladih (16,1 %) kot ostalih delovno aktivnih (8,4 %). Vse bolj razširjene so negotove oblike zaposlenosti, plače so se v primerjavi s plačami odraslih znižale, mlade dolgo časa ne dosežejo stabilnosti na trgu dela, dobra izobrazba sama po sebi ne zagotavlja delovnega mesta, konkurenčnost postaja vse hujša, uspeh pri zaposlitvi je odvisen od osebnih okoliščin in izkušenj. Razočaranja in ekonomske omejitve v kombinaciji z osebnimi težavami lahko vodijo do duševnih blokad in življenje na robu družbe, kar je treba preventivno preprečevati s politikami za odpravo revščine in družbene izključenosti osredotočenimi tudi na mlade. Povečujejo se odklonilne socialne izkušnje in neenakopravnost ter občutek medgeneracijske nepravilnosti. Mlade se zavedajo vplivov demografskih sprememb na socialne, zdravstvene in pokojninske sisteme, opozarjajo pa, da bodo kmalu odvisni od njih, ustrezno financiranje pa bo mogoče le, če bodo imele zaposlitve. Medgeneracijska solidarnost je pod vse večjim pritiskom (Bela knjiga evropske komisije, str. 32 - 34).

Brezposelnost mladih je tudi v Sloveniji višja kot brezposelnost ostalega delovno aktivnega prebivalstva, posebej v slabem položaju so diplomantke na tretji ravni, značilna je t.i. starostna segregacija trga dela, saj je več začasnih zaposlitev med mladimi (ReNPM13–22). Obstaja pa tudi dobršen razkorak med samoznavanjem brezposelnosti in statističnih podatkih registrirano brezposelnih. 10 do 15% več mladih se identificira z brezposelnostjo, kot je uradno registriranih in o njih poročajo statistike. Brezposelnost med mladimi je pri nas sorazmerno visoka in sorazmerno kratkotrajna, v čemer se odseva prožnost trga dela za mlade. Število mladih je v upadu, vse manjši bo delež aktivnega prebivalstva, pričakuje se, da se bo brezposelnost postopoma zniževala, a zaradi strukturnih neskladji na trgu dela bodo nekatere skupine mladih še vedno bolj brezposelne (Mladina 2010, str. 135-141).

Od leta 2000 do 2010 je v starostni skupini 25 do 29 let upadel delež redno zaposlenih za nedoločen čas (s 50,4 % na 36,4 %), delež zaposlenih za določen čas se je za manj kot en procent povečal (s 30,8 % na 31,3 %), za dober procent pa se je povečal tudi delež samozaposlenih (s 5,2 % na 6,7 %), močno pa se je povečalo honorarno delo (s 13,6 % na 25,6 %). Podatki o strukturi zaposlitvenih statusov kažejo, da je **trg dela za mlade vse bolj prožen**. Preverjale so zadovoljstvo mladih z delom in ugotovile, da se je v desetih letih zadovoljstvo nekoliko povečalo, obstajajo pa konsistentne razlike med zadovoljstvom honorarnih delavk in redno zaposlenih za nedoločen čas, druge izražajo višjo stopnjo zadovoljstva z vsemi vidiki opravljanja dela (Mladina 2010, str. 153). Študentsko delo je eden od pokazateljev strukturnih neravnovesij in povečanja prožnosti delovne sile, ki sledi novi ekonomski doktrini. Ključno je zniževanje stroškov delovne sile, povečanje usposobljenosti in prožnosti. Študentsko delo je zelo ugodna rešitev, saj gre za poceni, prožno, energično in izobraženo delovno silo (Mladina 2010, str. 151-152).

Podatke zaposlenih glede na **vrsto delovnega razmerja** smo za minulo leto 2019 poiskale na portalu Statističnega urada RS in sicer za starostno kategorijo 25-34. Podatke smo preverjale za leti 2011 in 2019 iz podatkov na 1000 ljudi preračunano v odstotke kaže, da je število zaposlenih v delovnem razmerju

upadlo iz 20,8 % na 18,7 %, upadle so tako zaposlitve za določen čas (4,5 % na 3,1 %) in nedoločen čas (16,3 % na 15,6 %), iz teh podatkov je razvidno, da je več oseb zaposlenih za nedoločen kot določen čas in da je število pogodb za nedoločen čas upadlo bolj kot število pogodb za določen čas. Podatki prikazujejo, da je v tej starostni kategoriji preko študentskega servisa delalo 0,6% ljudi leta 2011 in 0,5% leta 2019, zaposlenih v drugih oblikah pa je še manj in sicer 0,2 % in 0,1 %, s tem da je pri študentskem in drugem delu pripisano, da gre za manj natančno oceno. Podobno odstotek aktivnih (20,8% na 16,7 %), delovno aktivnih (17,3 % na 15,4 %) in brezposelnih (3,6 % na 1,3 %) ter neaktivnih (16,1 % na 14,3 %) v starostni kategoriji 15-29 let med leti 2011 in 2019 upada (SURs). Ponovno je potrebno opozoriti na nedosledno klasifikacijo in statistične podatke, ki ne odražajo realne slike ter manko kategorij, ki bi podatkovni bazi dodali spremljanje prekarnih oblik dela.

Prepoznava se pomanjkanje **sistemskega priznavanja neformalnega izobraževanja, usposabljanja in pridobivanja delovnih izkušenj**, česar se poleg formalnega izobraževanja poslužuje večina mladih. Udeležujejo se v prostovoljskem, študentskem delu in se udeležujejo aktivnosti, izobraževanj in usposabljanj v mladinskih in drugih nevladnih organizacij in podjetjih. Neformalne izkušnje so skoraj edine, ki jih lahko pridobijo ter so lahko strokovno in vsebinsko enakovredne formalnim. Pridobijo kompetence, ki prispevajo k njihovem osebnem razvoju, družbeni odgovornosti in aktivnem državljanstvu, razvijajo delovne sposobnosti in navade (ReNPM13–22). Z višjo izobrazbo je tveganje za brezposelnost manjše, a se hkrati tudi vrednost diplome zmanjšuje. Število diplomantk narašča, povpraševanje po visoko kvalificirani delovni sili stagnira. Manj kot polovica letne generacije diplomantk se zaposli na izobrazbi primernem delovnem mestu, s tem pa se kopiči nadizobražena delovna sila. Razlike v položaju na trgu dela med spoloma se povečujejo, uradni podatki sicer ne kažejo tako ostrih razlik (Mladina 2010, str. 141-147). **Potrebno je boljše informiranje, izobraževanje in usposabljanje**, mlade poročajo o manku informacij, posebej o vsebinah trga dela. Dostop do trga dela po njihovem mnenju v neki meri določa raven izobrazbe in usposobljenosti. Menijo, da jih formalno izobraževanje ne pripravi na izzive trga dela, zanimajo jih informacije socialnih in ekonomskih organizacij, a ponujeno ne ustreza njihovim potrebam in pričakovanjem. Sindikati in organizacije delodajalk bi morali biti privlačnejši za mlade. NVO menijo, da so potrebne boljše informacije in kampanje za ozaveščenost mladih na področju usposabljanja, usmerjanja kariere in socialnih pravic, saj bi tako bile boljše pripravljene na zaposlitev (Bela knjiga, str. 34, 35).

Mladim je najbolj **pomembno**, da je njihovo delo zanimivo, temu pa sledi, da dobro zaslužijo in da je zaposlitev varna. Zaposlitev ocenjujejo kot izjemno pomembno, predvsem ker omogoča osamosvojitve in izkazuje odraslost, zagotavlja finančno samostojnost in prevzemanje odgovornosti (Mladina 2010, str. 156-160). Mlade pa izražajo **strah** pred tem, da se ne bodo zaposlile, ter da izgubijo službo. Zavedajo se problematičnega stanja na trgu dela in težav, s katerimi se ljudje srečujejo, strah je prisoten pri četrtini vprašanih in bolj zaznan med ženskami. Prepoznava pomen individualne samoiniciativnosti in pogrešajo dejavnejšo vlogo države. Zaznavajo, da je socialna mreža bolj pomembna pri zaposlovanju kot formalno dosežena izobrazba, na uspeh na trgu dela pa vplivajo tudi osebnostne lastnosti (Mladina 2010, str. 135-151). **Mlade potrebujejo socialno varstvo**. Potrebna bi bila boljše socialna zakonodaja na evropski ravni. Dostop do trga dela je težji, povečale so se zahteve, socialne pravice pa niso sledile naraščajočim pritiskom. Še vedno so zapostavljene etnične manjšine, ženske, invalidi. Opazen je trend negotovih in nezaščitene delovnih mest, kjer so mlade pogosto izkoriščane, nizko plačane in izpostavljene nesrečam. Mlade so premočno zastopane tudi v določenih sferah – restavracije hitre prehrane, kurirske službe, storitve in v novih vrstah zaposlitev – delo na daljavo, delo na domu. Mlade za finančno neodvisnost ne zaslužijo dovolj in do zgodnjih tridesetih živijo pri starših in so odvisne od njihove podpore. Izpostavljene so stresu in pritiskom, ne zavedajo se svojih pravic in ne sodelujejo v kolektivnih sporazumih (Bela knjiga, str. 35, 36).

Mlade so označene za **nosilke novih znanj, socialnih in tehničnih spretnosti in kompetenc**, ki izhajajo iz odraščanja v sodobni družbi in s tem imajo velik potencial podjetniškega delovanja. Nova sveža znanja, kompetence, inovativni, vpleti v sodobne družbene trende, kar je lahko podlaga za zagon lastnega podjetja. Za to pa jim primanjkujejo finančna sredstva, podporna infrastruktura in izkušnje (ReNPM13–22).

V Sloveniji je **podjetniška aktivnost** in inovativnost nizka, podjetništvo prispeva h gospodarski rasti, konkurenčnosti in inovativnosti ter je hkrati rešitev za pomanjkanje prostih in primernih delovnih mest. Samozaposlene poročajo o samoizpolnitvi in večjem zadovoljstvu. Raven samozaposlovanja je pri nas nizka, zabeležen pa je bil rahel pozitiven trend. Kljub raznim ukrepom spodbujanja podjetništvo ni posebej razširjeno. Pripravljenost za samozaposlitev je visoka pri moških. Mlade samozaposlene so v Mladini 2010 označili s karakteristikami kot so bolj izobraženi starši, permissivna socializacija, vrednoti samostojnega razporejanja dela in samostojnost, varnosti pa ne pripisujejo posebne vrednosti (Mladina 2010, str. 160-171).

Ugotavljajo, da je splošno mnenje o podjetnicah in podjetništvu v Sloveniji med mladimi precej pozitivno, navajajo pa, da je za nizko podjetniško aktivnost precej institucionalnih razlogov – administrativne ovire, pomanjkanje virov financiranja, slabši prenos znanja, premalo raziskav, nizka raven vključitve podjetniških znanj v izobraževalni sistem, neustrezna infrastruktura in podjetništvu nenaklonjena davčna zakonodaja ter kulturne in družbene norme, ki visok pomen pripisujejo egalitarnosti. Mlade imajo pozitiven odnos do podjetnosti, a na oddaljeni ravni, saj pri sebi ne zaznajo dovolj lastnosti, katere po njihovem mnenju podjetna oseba potrebuje – inovativnost, prilagodljivost, drznost, uspešnost. Ovire za podjetništvo navajajo kot pretirana odgovornost, stres, pomanjkanje varnosti in izkušenj, strah pred neuspehom. Izobraževalni sistem po mnenju mladih sicer razvija samoiniciativnost, ne spodbuja pa podjetništva in ne posreduje znanj za ustanovitev in vodenje podjetji (Mladina 2010, str. 160-171).

V podatkovni bazi Statističnega urada RS smo preverile deleže delovno aktivnega prebivalstva po **dejavnosti** za leto 2019. Največ jih je delalo v predelovalnih dejavnostih (23,1 %), sledi področje trgovine, vzdrževanja in popravil motornih vozil (12,7 %), izobraževanja (8,2 %), gradbeništva (7,3%), zdravstva in socialnega varstva (7,2 %), strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnosti (6,4 %), prometa in skladiščenja (6,1 %), dejavnosti javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti (5,4 %), gostinstva (4,2 %), drugih raznovrstnih poslovnih dejavnosti (4,2 %), informacijske in komunikacijske dejavnosti (3,2 %), kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo (2,7%), finančne in zavarovalniške dejavnosti (2,3 %), kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti (1,8 %), druge dejavnosti (1,8 %), oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odpadki, saniranje okolja (1%), oskrba z električno energijo, plinom in paro (0,8 %), poslovanje z nepremičninami (0,7%), rudarstvo (0,2 %), dejavnost gospodinjstev z zaposlenim hišnim osebjem, proizvodnja za lastno rabo (0,1%). Pregledale smo podatke delovno aktivnega prebivalstva po **poklicu**, ugotovile smo, da 20,9 % opravlja strokovna dela (matematika, naravoslovje, zdravstvo, vzgoja in izobraževanje, IKT, pravo, družboslovje, kultura in poslovanje in poslovanje in upravljanje (3,3%)), poklici neindustrijskega dela predstavljajo 14,9 % (gradbinke, kovinarke, mehaničarke, rokodelke, obrtnice, monterke električnih naprav, predelovalke živil, obdelovalke lesa, oblačil in drugo (2,4%)), sledijo tehnice in druge strokovne sodelavke z 14,8 % (tehnično-tehnološke stroke, sodelavke v zdravstvu, sodelavke za poslovanje in upravljanje (7,5 %), sodelavke za pravne zadeve, socialno delo, šport, kulturo, umetnost in druge pisarniške sodelavke). 13,5 % je zaposlenih na poklicih storitev in prodaje (osebne storitve, prodajalke, zdravstvena, socialna oskrba, varstvo otrok, pomoč pri pouku, varovanje oseb in premoženja), 9,9 % zaposlenih opravlja preprosta dela (čistilke, pralke, gospodinjske pomočnice, preprosta kmetijska, gozdarska, ribiška dela, preprosta dela v rudarstvu, gradbeništvu, predelovalnih dejavnostih, pomočnice pri pripravi hrane, delavke za preprosta poulična prodajna in storitvena dela ter delavke za preprosta komunalna dela), 9,8 % pa upravlja stroje in naprave, so industrijske izdelovalke in sestavljavke (upravljavke in sestavljavke strojev, naprav in izdelkov, voznice, upravljavke transportnih naprav in premičnih strojev), 7,5 % zaposlenih predstavljajo uradnice (pisarniško poslovanje, poslovanje s strankami, računovodstvo, knjigovodstvo, statistika, finance, skladišča, promet in druge uradnice), 5,6 % je zakonodajalk, visokih uradnic, menedžerk (zakonodajalke, visoke uradnice, članice uprave družbe, menedžerke za splošne poslovne funkcije in komercialo, menedžerke za proizvodnjo in specializirane strokovne in tehnične storitve, menedžerke v gostinstvu, trgovini in drugih storitvah), 2,5 % je kmetovalk, gozdark, ribičk in lovk 0,6% pa je zaposlenih v vojaških poklicih. V istem nizu podatkov lahko ugotovimo, da je bilo leta 2019 89,7 % oseb zaposlenih pri pravnih (83,8 %) ali fizičnih osebah (5,9 %) in 10,3 % samozaposlenih – 8,1 % predstavljajo samozaposlene, 2,2% pa kmetijske delavke (SURS).

Ponovno je potrebno, da na statistične podatke gledamo nekoliko kritično, a v teh nizih zbrani in pregledani podatki kažejo, da večina ljudi opravlja dela v poklicih, kjer niso potrebna podjetniška znanja, niti za svoje vsakodnevne delovne obveznosti ne potrebujejo ustvarjalnosti, inovativnosti in podjetnosti.

Slovenski trg dela je zelo segmentiran in še posebej prožen prav za mlade, ki nosijo največ bremen. Brezposelnost med mladimi je pri nas sorazmerno visoka in sorazmerno kratkotrajna. Dobra delovna mesta so ključna, da mlade dosežejo ekonomsko neodvisnost in se polnopravno vključijo v družbo. Opazen je trend negotovih in nezaščitenih delovnih mest, kjer so mlade pogosto izkoriščane, nizko plačane in izpostavljene nesrečam. Zavedajo se problematičnega stanja in prekarizacije trga dela. Za uspešno zaposlitev prepoznavajo pomen individualne samoiniciativnosti in pogrešajo dejavnejšo vlogo države ter boljše socialno zakonodajo na evropski ravni. Mlade imajo pozitiven odnos do podjetništva, a na oddaljeni ravni, saj pri sebi ne zaznajo dovolj podjetniških lastnosti. Ob pregledu statističnih podatkov pa ugotovimo, da večina oseb ni zaposlena na delovnih mestih, kjer so potrebna podjetniška znanja, inovativnost in ustvarjalnost.

ANALITIČNI OKVIR

PRIMERI oz. ENOTE ANALIZE in DIMENZIJE ENOT/PRIMEROV

- **Mladina 2010, Družbeni profili mladih v Sloveniji**; poglavje **Zaposlovanje in podjetništvo** - reprezentativna študija, celovita raziskava o slovenski mladini.
- **Slovenska mladina 2018/2019**; poglavje **Zaposlovanje** – raziskovalno poročilo o slovenski mladini.
- **Lizbonska strategija** - Evropska komisija je leta 2000 sprejela nove strateške cilje Evropske unije, s katero naj bi Evropa do 2010 postala najbolj konkurenčno gospodarstvo na svetu. Šlo je za gospodarske zakone, ki bi odpirali trge z raznovrstnim blagom in storitvami ter hkrati ublažili liberalizacijo z ukrepi za zaščito potrošnic, zaposlenih, okolja in osnovnih javnih storitev.
- **Bela knjiga, nova spodbuda za evropsko mladino** – Evropska komisija je dokument objavila leta 2001 z namenom ustvarjanja novega okvirja za participacijo v mladinski politiki, za izboljšanje sodelovanja na evropski ravni in za povečanje učinkov in usklajenosti nacionalnih politik na področjih zaposlovanja, izobraževanja in vključevanja mladih v družbo.
- **Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji 2005** - Slovenija se je Evropski uniji pridružila 2004, leto za tem pa je pripravila program reform.
- **Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji 2008-2010** - dokument z akcijskim načrtom za izvajanje priporočil, analizo uresničevanja reform predvidenih v letu 2005 in Programom za izvajanje lizbonske strategije za obdobje 2008-2010.
- **Evropa 2020, Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast** - Evropska komisija je leta 2010 pripravila dokument z glavnim namenom izhoda Evrope iz gospodarske in finančne krize ter ciljema za več delovnih mest in boljše življenje.
- **Strategiji razvoja Slovenije** - v ospredju strategije je celovita blaginja vsakega posameznika ali posameznice, ne nanaša se samo na gospodarska vprašanja ampak tudi socialna, okoljska, politična, pravna in kulturna.
- **Strategija razvoja Slovenije 2030** je predvidevala osrednji cilj razvoja in sicer zagotoviti kakovostno življenje za vse z uravnoveženim gospodarskim, družbenim in okoljskim razvojem, ki upošteva omejitve in zmožnosti planeta.
- **Resolucija o strategiji EU za mlade 2019-2027** – prizadeva si za uresničevanje vizije mladih in zagotoviti instrumente politike na ravni EU ter spodbuditi ukrepanje deležnikov na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

- **Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013 - 2022** – temeljni programski dokument, ki opredeljuje prednostne naloge in ukrepe, ki so v javnem interesu v mladinskem sektorju.
- **Izvedbeni načrti Resolucije o nacionalnem programu za Mladino 2014, 2015, 2016/2017, 2018/2019, Predlog izvedbenega načrta Resolucije o nacionalnem programu za Mladino 2020/2021** – Resolucijo o nacionalnem programu za mladino spremljajo izvedbeni načrti, ki jih sprejme Vlada RS cilje in usmeritve pa po področjih uresničujejo s posebnimi ukrepi.
- **2. Lokalni program mladih v Mestni občini Maribor za obdobje 2016-2021** – temeljni programski dokument za zagotavljanje trajnostno naravnano politiko v mladinskem sektorju v MOM.
- **Podatkovna baza Statističnega Urada Republike Slovenije** – za aktualizacijo podatkov obravnavanih dokumentov smo pogledale statistične podatke na področju dela in brezposelnosti

ČASOVNA in PROSTORSKA DIMENZIJA RAZISKAVE

Nekatere dimenzije obravnavane teme smo preverjale in zasledovale v dvajsetletnem obdobju, saj so dokumenti relevantni za naše raziskovanje nastajali vse od začetka tisočletja. Resolucija s pripadajočimi izvedbenimi načrti, ki smo jim posvetile največ pozornosti, se izvaja v obdobju 2013-2022, konkretni ukrepi, ki jih analiziramo, pa so predvideni za leti 2020 in 2021. Strateški dokumenti, s katerimi smo se ukvarjale, pokrivajo nivo Evropske unije, osredotočale pa smo se na implementacijo le teh v nacionalnem Slovenskem okvirju, z lokalnim programom mladih pa se dotikamo tudi lokalnega mariborskega okolja.

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE

V1: Kakšna so vodila evropskih in nacionalnih strateških dokumentov na področju zaposlovanja mladih in trga dela?

H1: Evropski in nacionalni načrti na področju zaposlovanja se osredotočajo na gospodarsko rast, liberalizacijo gospodarstva in fleksibilnost trga delovne sile.

V2: V kolikšni meri so pojmi podjetništvo, ustvarjalnost in inovativnost prisotni v strateških dokumentih in predstavljeni kot uspešni modeli reševanja problemov zaposlovanja?

H2: Pojmi podjetništva, ustvarjalnosti in inovativnosti se v strateških dokumentih pojavljajo kot uspešni modeli reševanja problemov zaposlovanja.

V3: Na kakšne načine Slovenija preko temeljnega programskega dokumenta za mladino rešuje problematiko zaposlovanja mladih?

H3: V Resoluciji nacionalnega programa za mlade so opredeljena problemska področja glede zaposlovanja mladih, vendar se z izvedbenimi načrti in ukrepi problemov ustrezno ne rešuje.

V4: Si Slovenija aktivno prizadeva za zmanjšanje oziroma ukinitvev prekarnih zaposlitev mladih in zagotoviti varna in trajna delovna mesta?

H4: Slovenija prepoznava razširjenost prekarnih zaposlitev, vendar z ukrepi ne zagotavlja varnih in trajnih delovnih mest.

RAZISKOVALNE METODE IN ZBIRANJE PODATKOV

Tekom raziskave smo se posluževale predvsem metode analize obstoječih virov. Za osnovo in izhodišče raziskovanja smo določile temeljni programski dokument za mladino in ugotovile njegovo navezavo na druge evropske in nacionalne dokumente. Zanimale so nas namreč usmeritve glede zaposlovanja in trga dela ter iz njih izhajajoči cilji in ukrepi. Za predstavitev pojmovnega okvirja in problematike zaposlovanja mladih smo se poslužile povzemanja in interpretacije podatkov, ki so jih zbrale druge raziskovalke na reprezentativnem vzorcu in združujejo tako kvalitativne kot kvantitativne elemente. Ob vrednotenju in povezovanju zbranih podatkov pa smo izhajale iz dolgoletnih izkušenj dela z mladimi.

ANALIZA/SINTEZA PODATKOV

Podatke predstavljamo v treh delih, na začetku strateške dokumente relevantne za Resolucijo o nacionalnem programu za mlade 2013-2022 in aktualno Evropsko strategijo za mlade 19-27 ter 2. lokalni program mladih v MOM. V drugem delu analiziramo Resolucijo o nacionalnem programu za mladino 2013 - 2022, temeljni programski dokument, ki opredeljuje prednostne naloge in ukrepe, ki so v javnem interesu v mladinskem sektorju in primerjamo posamezne izvedbene načrte in komentiramo aktualno delovno gradivo, ki je bilo pred sprejetjem v javni obravnavi. V tretjem delu pa na podlagi ugotovljenih smernic, ki se zasledujejo na evropskem in nacionalnem nivoju, izpostavljamo vlogo mladinskih in drugih podpornih organizacij v izvajanju ukrepov za višanje zaposljivosti in na kratko predstavljamo pedagoški model kritične pismenosti, katerega implementacijo podrobneje razdelamo v smernicah in priporočilih, aplikativnem vidiku raziskave.

STRATEŠKI DOKUMENTI NA EVROPSKEM, NACIONALNEM IN LOKALNEM NIVOJU

LIZBONSKA STRATEGIJA ni predvidevala konkretnih zakonodajnih ukrepov, vlade pa naj bi si med seboj izmenjevale dobre prakse načinov višanja zaposlenosti in na usmeritvah izdelale svoje strateške dokumente. Evropski parlament je v resolucijah poudarjal usklajevanje dela in družinskega življenja ter dvig zaposlenosti žensk. Predvideno je bilo za podjetja prijaznejše okolje, odprava birokracije in stroškov za ustanovitev podjetji. Eden od stebrov Lizbonske strategije je bil razvoj informacijske družbe, kar naj bi pomagalo premiku v smer gospodarstva temelječega na znanju in ustvarjanje delovnih mest na področjih rasti (npr. telekomunikacijska industrija). Zasledovana je bila tudi teza, da izobraževanje in raziskave močno vplivajo na rast in zaposlovanje, tako so si voditeljice EU prizadevale za »vlaganje v ljudi in razvijanje aktivne ter dinamične socialne države«. Države članice bi tako naj vlagale v človeške vire ter vseživljenjsko učenje, razvoj spretnosti pa bi povečal zaposljivost. Za splošno seznanitev z vsebinami Lizbonske strategije za potrebe naše raziskave je zadoščala novica (Lizbonska strategija: ustvariti več in boljša delovna mesta v bolj konkurenčni Evropi, 2004) na spletni strani Evropski parlament v akciji, Pomembni dosežki 1999-2004.

BELA KNJIGA opredeljuje, da je zaposlitev ena od prednostnih tem za katero Evropska komisija meni, da je potrebno upoštevati vidik mladine v drugih že obstoječih politikah in tako zahteva tesno sodelovanje in usklajevanje z različnimi organi na državni in evropski ravni. Države članice so dolžne **povečevati možnosti za zaposlovanje, razvijati podjetniški duh in odpirati nova delovna mesta, spodbujati podjetja in njihove uslužbenke k prilagodljivosti in krepiti enake možnosti za moške in ženske**. Za zaposlovanje mladih pa je potrebno izboljšati sisteme izobraževanja in usposabljanja, z individualnimi svetovanji preprečevati dolgotrajno brezposelnost ter preprečiti osip in spodbujati mlade, da zaključijo izobraževanje ali usposabljanje in izvajati vsem dostopen pouk o novih tehnologijah (Bela knjiga, str. 16, 17).

Predlogi, ki izhajajo iz posvetovanj za pripravo Bele knjige na **državni, regionalni ali lokalni ravni**, se osredotočajo na pospešene in okrepljene ukrepe kot del Evropske strategije zaposlovanja. Potrebno bi bilo izboljšanje informiranja v zvezi s trgom dela in svetovanja za mlade, izboljšanje obsega in kakovosti poklicnega izobraževanja, olajšati dostop do poklicnega usposabljanja osebam na družbenih robovih ter olajšati prehod od usposabljanja do zaposlitve in dostop do podjetništva. Na **evropski** ravni pa mora biti polno zaposlovanje mladih eden glavnih ciljev, okrepiti pa bi bilo potrebno informiranje in sisteme priznavanja znanj in spretnosti za prepoznavanje tudi neformalnih oblik dela in učenja. Za **družbeno vključenost** je potrebno mladim omogočiti dostop do sredstev, pravic in storitev in s tem dostojna in zdrava stanovanja, ustrežno zdravstveno oskrbo ter druge javne in zasebne storitve (pravosodje, kultura, šport, prosti čas). Za to so pomembne tudi politike usmerjene v delovna mesta, socialne pravice in socialno blaginjo ter reforma sistemov socialne varnosti in socialne zakonodaje in zagotovitev medgeneracijske solidarnosti, odprava razlik v sistemih socialnega skrbstva, upoštevanje potreb mladih, posebej ogroženih v socialni zakonodaji zaradi negotovih delovnih pogojev, prilagodljivega delovnega časa, plačila, nesreč in dostopa mladih družin do varstvenih ukrepov ter zagotavljanje mladim informacij o njihovih pravicah in socialnemu varstvu (Bela knjiga, str. 36 - 38).

Z reformami se je tako težilo k doseganju polne zaposlenosti, izboljšanju kakovosti delovnih mest, izobraževalnih sistemov in aktivnih politik zaposlovanja, produktivnosti dela ter krepitvi socialne in teritorialne kohezije. Spodbujalo naj bi se zaposlovanje mladih in povezovanje študija in dela (prav tam, str. 30, 31).

V PROGRAMU REFORM ZA IZVAJANJE LIZBONSKE STRATEGIJE V SLOVENIJI je bilo uvodoma ugotovljeno, da ima Slovenija stabilno gospodarsko rast in sorazmerno ugoden socialni razvoj, kot pomanjkljivosti pa so opredeljene prevelika reguliranost gospodarstva, šibek razvoj podjetništva, nizka inovativnost gospodarstva, skromna učinkovitost vlaganja v raziskave in razvoj ter izobraževanje, premalo prilagodljiv trg dela ter ne dovolj spodbuden sistem socialnih transferjev. Za doseganje Lizbonske strategije so bile ključne strukturne reforme, s katerimi se bi naj okrepila konkurenčnost in povečala zaposlenost - spodbujanje prestrukturiranja in nadaljevanje liberalizacije gospodarstva ter ukrepi za spodbujanje gospodarske rasti in zaposlenosti (Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji 2005, str. 1). Slovenija je izoblikovala pet prednostnih razvojnih nalog za doseg temeljnih ciljev, ki se jih nadaljevanju na kratko dotikamo.

V **prvi** prednostni razvojni nalogi »**Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast**« je eno od področij ukrepov »**Poslovno okolje in razvoj podjetništva**«, kjer navajajo, da je Slovenija po mnenju Svetovne banke birokratska in podjetništvu nenaklonjena država – za ustanovitev podjetja je potrebnih 10 postopkov (povprečje OECD 6), traja 61 dni (povprečje OECD 25 dni) in stane 12,3 % BDP na prebivalca (povprečje OECD 8,0%). Leta 2005 so začrtali politike za spodbujanje podjetništva, leta 2008 pa usmeritve za rast podjetništva in dvig konkurenčnosti ter usmerjeno rabo proračunskih sredstev in sredstev strukturnih skladov.

V **drugi** prednostni nalogi »**Učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta**« navajajo, da iz domačega in tujega znanja izhaja gospodarski razvoj, posledica pa so tudi kakovostnejša delovna mesta za bolj izobraženo in usposobljeno delovno silo. Namen je bil okrepiti sodelovanje med raziskovalnim oz. akademskim področjem in gospodarstvom za večjo inovativnost in tehnološki napredek. V področju ukrepov »**Znanje za razvoj in razvoj človeških virov**« je v programu iz leta 2005 v ospredju vseživljenjsko učenje in spodbujanje pozitivnega odnosa do učenja in ustvarjalnosti, enakih možnosti, okolja in zdravja, priznavanje neformalnih znanj in dvig kvalitete ter prilagodljivost sistemov izobraževanja potrebam gospodarstva (Program reform za izvajanje lizbonske strategije 2005, str. 24, 25). Program 2008 izpostavlja vseživljenjsko učenje kot ključen element prožne varnosti ter da več relevantnega znanja pomeni večjo zaposljivost in varnost na trgu dela. Vlaganje v človeške vire naj bi rezultiralo v večji produktivnosti, konkurenčnosti, zaposljivosti in socialni koheziji. Predvideno je bilo sistematično vpeljevanje podjetništva, kreativnosti in inovativnosti in spodbujanje praktičnega učenja in večjega

sodelovanja izobraževanja z gospodarstvom, trgov delu in ekonomskimi politikami (Program reform za izvajanje lizbonske strategije 2005, str. 21 – 25; Program reform za izvajanje lizbonske strategije 2008, str. 19 – 22).

Četrta prednostna razvojna naloga »**Sodobna socialna država in večja zaposlenost**« predvideva okolje, kjer ljudje hitreje najdejo delo in so hkrati ustrezno socialno zaščiteni. Brezposelne so spodbujene k iskanju dela, usposabljanju in občasnim in začasnim zaposlitvam, delodajalke pa s prilagajanjem zaposlenosti bolje izrabijo človeške vire, prispevajo k hitrejši gospodarski rasti in zaposlovanju brez posegov v temelje socialne države (Program reform za izvajanje lizbonske strategije 2005, str. 30). Inštitucije na trgu dela, politike in delovnopravna zakonodaja ter druge pravne ureditve se morajo prilagajati izzivom prihodnjega časa. Koncept varne prožnosti temelji na opremljanju ljudi za spremembe, povečanje produktivnosti in zaposlenosti, fiskalne vzdržnosti in socialne kohezije ter poudarja vlaganje v človeški kapital in vseživljenjsko učenje (Program reform za izvajanje lizbonske strategije 2008, str. 25).

Prednostna naloga je razdeljena v dva področja ukrepov »**zaposlovanje, povečanje ponudbe na trgu dela in posodobitev sistemov socialne varnosti**« ter »**spodbujanje prilagodljivosti in mobilnosti na trgu dela**«, v Programu reform za izvajanje Lizbonske strategije 2008-2010 pa na štiri »**spodbujanje pristopa k delu kot pristopa življenjskega cikla**«, »**zagotavljanje vključujočih trgov dela**«, »**usklajevanje ponudbe in povpraševanja na trgu dela**«, »**spodbujanje prilagodljivosti in mobilnosti na trgu dela**«. Z reformami se je tako težilo k doseganju polne zaposlenosti, izboljšanju kakovosti delovnih mest in produktivnosti dela ter krepitvi socialne in teritorialne kohezije in zaposlovanju mladih ter povezovanje študija in dela. V programu 08-10 pa so dodani še cilji kakovostnega izobraževalnega sistema in programov aktivnih politik zaposlovanja, ki omogočajo izobraževanje, usposabljanje, svetovanje, motiviranje, poklicne in karierne orientacije in usposabljanje na delovnem mestu. Spodbujanje dodatnih fleksibilnih oblik dela in omejitev izkoriščanja študentskega dela. V uvajanju mladih na trg dela so postale pomembne še inštitucije kot so univerze in druge izobraževalne inštitucije, študentske in mladinske organizacije. Predvideni so bili ukrepi za zmanjševanje revščine in socialne izključenosti in reforme socialnih transferjev v programu 2005 in nadaljevanje posodabljanja sistemov socialne zaščite v 2008. Pozornost je bila namenjena enakim možnostim spolov in lažjemu usklajevanju med poklicnim in družinskim življenjem, ukrepom zaposlovanja, ustvarjanja novih in ohranjanja obstoječih delovnih mest in aktivnim zaščitnim ukrepom na trgu dela - razvoj človeškega kapitala in vseživljenjsko učenje ter nove zaposlitvene možnosti za brezposelne. Načrtovana je bila posodobitev Zavoda RS za zaposlovanje, nosilne izvajalske inštitucije politike zaposlovanja, v smeri preglednejših informacij o potrebah po delovni sili, digitaliziranih storitev in uvedbi sodobnih oblik pomoči in svetovanja. Ker inštitucije na trgu dela vplivajo na zniževanje časa in stroškov iskanja zaposlitev in usklajevanje ponudbe in povpraševanja, je bila predvidena odprava morebitnih ovir za razvoj agencij za zagotavljanje delavk in spodbujanje delovanja in razvoja agencij za posredovanje in zagotavljanje delavk ter sodelovanje med zavodom in zasebnimi agencijami. Predvidene so bile tudi posodobitve centrov za socialno delo in sodelovanje z uradi za delo in razvoj modela za prepoznavanje potreb na trgu dela. Odzivanje na spremembe se odraža v spodbujanju prožnosti, prilagodljivosti in mobilnosti na trgu dela s promocijo vseživljenjskega učenja, dodatnega izobraževanja in usposabljanja, fleksibilnega delnega in začasnega zaposlovanja, potrebno pa je hkratno zagotavljanje primerne socialne varnosti. Potrebno bi bilo spremeniti predpise, ki glede na druge EU države ovirajo zadostno prilagodljivost trga dela in uvesti ukrepe za povečanje prožnosti in prilagodljivosti trga dela. V programu 2008-2010 je bilo za fleksibilnejši trg dela še vedno treba iskati soglasje vseh socialnih partnerjev, k čemu bi pripomogla analiza učinkov zadnjih sprememb v smeri varne prožnosti v delovnopravni zakonodaji. Predvideni so bili ukrepi za spodbujanje prilagodljivosti posameznic in podjetji ter prožnih oblik zaposlovanja in ukrepi povezani z vseživljenjskim učenjem (Program reform za izvajanje lizbonske strategije 2005, str. 30- 40; Program reform za izvajanje lizbonske strategije 2008, str. 27 - 35).

V dokumentu **EVROPA 2020, STRATEGIJA ZA PAMETNO, TRAJNOSTNO IN VKLJUČUJOČO RAST** sta za naše raziskovanje neposredno zanimivi dve od treh prednostnih vodili – pametna in vključujoča rast. Pametna rast (razvoj gospodarstva, ki temelji na znanju in inovacijah) opredeljuje, da bi za večjo raven znanja in inovacij bilo potrebno izboljšati kakovost izobraževanja, okrepiti raziskovalne dejavnosti, spodbujati prenos inovacij in znanja po EU, izkoristiti informacijske in komunikacijske tehnologije in preoblikovati ideje v proizvode in storitve, ki ustvarjajo rast in delovna mesta, za vse to pa se je potrebno upreti na podjetništvo in finance, potrebe in priložnosti na trgu (Evropa 2020, str. 12).

Vključujoča rast (utrjevanje gospodarstva z visoko stopnjo zaposlenosti, ki omogoča ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo) se osredotoča na krepitev vloge in položaja ljudi za visoko stopnjo zaposlenosti, vlaganje v kvalifikacije, zmanjšanje revščine in posodabljanje trga dela, uveljavljanje sistemov socialnega varstva in lažje prilagajanje ljudi na spremembe za bolj povezano družbo. Koristi in priložnosti naj bodo dostopne vsem v vseh življenjskih obdobjih. Potrebna je posodobitev in okrepitev politik zaposlovanja, izobraževanja, usposabljanja in socialnega varstva, vključevanje delavk, zmanjšanje strukturne brezposelnosti in večja družbena odgovornost podjetji. Pomemben je dostop do otroškega varstva in vzdrževanja odvisnih družinskih članov. Ključnega pomena je prožna varnost, pridobivanje novih kvalifikacij za prilagajanje novim pogojem in morebitnim spremembam poklicne poti ter boj proti revščini in socialni izključenosti (prav tam, str. 18-19).

Štiri od sedmih vodilnih pobud se nanašajo na zaposlovanje in sicer »**Unija inovacij**«, kjer gre za financiranje raziskav, da se inovativne zamisli pretvorijo v proizvode in storitve, ki ustvarjajo rast in delovna mesta; »**Mladi in mobilnost**« za povečanje uspešnosti izobraževalnih sistemov in olajšan vstop na trg dela; »**Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta**« za posodobitev trgov dela, okrepitev vloge, položaja in vključevanja ljudi z razvojem znanj in spretnosti v vseh življenjskih obdobjih in usklajeno povpraševanje in ponudba delovne sile; »**Evropska platforma za boj proti revščini**«, da bi od rasti in novih delovnih mest vse imele koristi, dostojno življenje in bi se aktivno vključevale v družbo (prav tam, str. 5-6).

STRATEGIJA RAZVOJA SLOVENIJE 2005 je predvidevala temeljite strukturne reforme in spremembo razvojnega vzorca. Nova politično ekonomska vizija je bila socialno tržno gospodarstvo, ki povezuje liberalno, tržno gospodarstvo z ekonomsko učinkovito in prilagodljivo, a socialno partnersko državo (Strategija razvoja Slovenije, str. 7-8). Od štirih strateških ciljev razvoja Slovenije sta za temo našega raziskovanja relevantna dva – gospodarski in družbeni razvojni cilj. Od petih ključnih razvojnih prioritet, ki so medsebojno povezave in pomembne za doseganje zastavljenih ciljev pa v nadaljevanju na kratko povzemamo tri.

Gospodarski razvojni cilj predvideva, da bo skladno z razvojno vizijo strategije višja stopnja gospodarske razvitosti in zaposlenosti osnova za izboljšanje socialne varnosti, zmanjšanje socialnih tveganj in razvoj zaostalih regij ter povečanje kakovosti okolja. Na vseh področjih bi bilo potrebno sistematično uvajanje poslovne odličnosti in razvijanje socialnega kapitala (prav tam, str. 18).

Družbeni razvojni cilj si prizadeva, da bi imele vse možnost za dolgo, zdravo in kvaliteto življenje, kar bodo omogočale politike, usmerjene v zagotavljanje enakih možnosti in človekovih pravic. Povečevala bi se izobraženost in ustvarjalnost, pomembno bi bilo ohranjanje in krepitev zdravja, ljudem pa bi bila zagotovljena socialna varnost. Izboljšati bi bilo potrebno dostop do znanja in informacij, kar omogoča razvoj in uresničenje osebnih potencialov, izobraževanje in kultura pa sta ključnega pomena (prav tam, str. 19).

Prva razvojna prioriteta: Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast je kot prvo predvidevala spodbujanje podjetniškega razvoja in povečanje konkurenčnosti. K vzpostavljanju podjetniške kulture in inovativnosti bi pripomoglo spodbujanje tehničnega razvoja in izobraževanja, naložbe države in zasebnega sektorja ter novi hipotekarni sistemi in modeli financiranja razvoja.

Opredeljeni so še načrti za **povečanje prilivov razvojno spodbudnih naložb, internacionalizacijo gospodarstva, povečanje konkurenčnosti storitev in prevzem evra** (prav tam, str. 25-26).

Druga razvojna prioriteta: **Učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta** je sestavljena iz dveh delov. **Gospodarska učinkovitost** bi se povečala z raziskavami v razvojnih dejavnostih in prilagodljivimi organizacijskimi strukturami, začetnim financiranjem tehnoloških in inovativnih podjetji, rabo IKT in s tem večjo produktivnostjo, bolj učinkovitim javnim sektorjem, splošno globalno konkurenčnostjo delovne sile in fleksibilnimi oblikami dela. **Izboljšanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja** bi potekala na način spodbujanja mobilnosti in kvalitetnejšim, krajšim, kreditnim študijem, sodelovanjem industrije in visokošolskih organizacij, večjim vpisom na naravoslovno-tehniške smeri, ravnovesjem med izobraževalno ponudbo in potrebami na trgu dela, spodbujanjem podjetniškega duha in znanj, ustvarjalnosti in inovativnosti, dostopnimi usposabljanji in izobraževanji ter novimi sistemi priznavanja neformalnega, priložnostnega učenja, kompetenc ter vpeljevanje poklicnega in kariernega svetovanja (prav tam, str. 29-30).

Četrta razvojna prioriteta: **Moderna socialna država in večja zaposlenost** je razdeljena v tri dele. **Prilagodljivost trga dela** bi se izboljšala z več fleksibilnega zaposlovanja, aktiviranjem in socialnim vključevanjem, manj bolezenske odsotnosti in delovne invalidnosti, z ukrepi aktivnega staranja in varovanja zdravja, usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja ter zoper strukturna neskladja na trgu dela, z nižjimi prispevki delodajalk za socialno varnost težje zaposljivih in prvo zaposlenih in spremembami za zadostno konkurenčnost. **Modernizacija sistemov** socialne zaščite predvideva odgovornost posameznice za lasten socialni položaj in sisteme zaščite, prilagojene potrebam dolgožive družbe, socialno zaščito povezano s spodbujanjem aktivnosti in družbene kohezije, porazdelitev tveganj, spremembo zdravstvenega varstva in javno-zasebna partnerstva programov socialne zaščite. Razvojna prioriteta predvideva **zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti** z dostopnimi storitvami, večjimi možnostmi za dvig izobrazbe, vključitev v programe aktivne politike zaposlovanja, nova neprofitna stanovanja in boljšo dostopnost ter izboljšanje položaja invalidov (prav tam, str. 37-38).

STRATEGIJA RAZVOJA SLOVENIJE 2030 kot osrednji cilj izpostavlja zagotavljanje kakovostnega življenja za vse v okviru uravnoveženega gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja. Kakovostno življenje sestavljajo dobro delo, izobraževanje in ustvarjanje, dostojnost, varnost, aktivnost, zdravo in čisto okolje, demokratično odločanje in soupravljanje družbe (Strategija razvoja Slovenije 2030, str. 17). Pet strateških usmeritev za doseganje osrednjega cilja se bo uresničevalo z delovanjem na medsebojno povezanih in soodvisnih področjih, zaokroženih v dvanajst razvojnih ciljev strategije. Za temo naše raziskave so pomembni 3 razvojni cilji, ki jih na kratko povzemamo v nadaljevanju.

Drugi razvojni cilj »**Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo**« opredeljuje, da globalni megatrendi ustvarjajo potrebo po nenehnem pridobivanju znanj in spretnosti. Učenje za in skozi vse življenje mora biti kakovostno in dostopno, saj ljudi pripravi za dobro delo, kakovostno življenje in sodelovanje v družbi ter je osnova za konkurenčno gospodarstvo in družbeno blaginjo. Potrebno je povezovanje znanosti, izobraževanja in gospodarstva. Ključna je promocija vrednot vseživljenjskega učenja in usposabljanja, trajnostnega razvoja, aktivnega državljanstva in etičnosti na vseh ravneh kakovostnega izobraževanja za krepitev ustvarjalnosti, inovativnosti, kritičnega razmišljanja, odgovornosti in podjetništva. Znanje in spretnosti za življenje in delo ter globalno učenje in mednarodna vpetost, raba novih tehnologij in razvijanje praktičnih in tehničnih znanj. Spretnosti za izboljšanje zaposljivosti in spodbujanje nižje izobraženih za dodatno izobraževanje in učenje. Pomemben je tudi razvoj znanosti in raziskav ter povezovanje izobraževalnega sistema z gospodarstvom v skladu s potrebami trga dela in razvojnimi zmožnostmi regij (prav tam, str. 27).

Šesti razvojni cilj »**Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor**« je opredeljen kot pomembno gibalno razvoja. Konkurenčnost gospodarstva se dviga z višjo tehnološko sestavo in inovacijami, podporno okolje pa naj spodbuja naložbe podjetji v razvoj in nova bolj

kakovostna delovna mesta. Z izdelki in storitvami z visoko dodano vrednostjo bi odpravile zaostanek za gospodarsko razvitejšimi, dvignila bi se zaposlenost in dohodki ter izboljšal materialni položaj prebivalstva. Pomembne so okoljsko sprejemljive tehnologije za zmanjšanje obremenitev okolja. Raziskave in inovacije morajo biti v središču državnih razvojnih politik za globalno konkurenčen, visoko produktiven in odgovoren podjetniški sektor, ki z davki financira tudi kakovostne javne storitve. Potrebno je spodbudno in predvidljivo okolje za poslovanje in investicije, ustrezna infrastruktura (tudi IKT) ter človeške vire. Ključno je spodbujanje znanosti in raziskav na področjih s potencialom visoko konkurenčnega gospodarstva, višjo kakovost življenja in učinkovito reševanje družbenih izzivov. Pomembna je internacionalizacija podjetij, tuje investicije in vključevanje v globalne verige, spodbudno in predvidljivo podporno okolje. Omogočanje ustvarjanja digitalnih trendov s podporo novim raziskovalnim in tehnološkim idejam in delitveni ekonomiji ter razvijanje globalno konkurenčnih sistemskih rešitev na področju pametnih omrežji in platform. Spodbujanje ustvarjalnosti in krepitev sodelovanja znanosti in umetnosti ter družbene in okoljske odgovornosti podjetij in raziskovalnih organizacij ter dolgoročno učinkovito upravljanje podjetji v državni lasti in spodbujanje umika države iz lastništva, če podjetja niso strateške naložbe (prav tam, str. 34-35).

Sedmi cilj »**Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta**« povezuje učinkovit trg dela in prilagodljivost politik trga dela z gospodarskim razvojem in kakovostjo življenja. Prizadevajo si za vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta. Potrebno bo izboljšati sisteme varne prožnosti, za večjo zaposlenost, manjšo segmentacijo in učinkovitejšo alokacijo delovne sile. Zaradi razvoja tehnologije in potrebe po prehodu v nizkoogljično krožno gospodarstvo so potrebna nova znanja in veščine za krepitev inovativnosti, produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva, kar ustvarja pogoje za višje dohodke, kakovostna delovna mesta in vključujočo družbo. Netipičnih oblik dela in negotovosti na trgu dela je vse več, zato so potrebna kakovostna delovna mesta z ustrezno pravno, ekonomsko in socialno varnostjo. Zaradi spremenjene starostne strukture prebivalstva in zmanjšanjem ponudbe delovne sile bo potrebno povečati delovno aktivnost med mlajšimi in starejšimi ter razvijati veščine za življenje in delo. Ključna je kakovost delovnih mest, kroženje talentov in prepoznavanje potenciala in znanj priseljenk. Zaradi podaljšane delovne aktivnosti je potrebno zagotavljati vzdržno delovno življenje, to pomeni varne in zdrave delovne pogoje ves čas poklicnega življenja. Ključen je koncept vzdržnega delovnega življenja, ki predvideva varne in zdrave delovne pogoje ves čas poklicnega življenja. Kakovostna delovna mesta, ki ustvarjajo višjo dodano vrednost, so okoljsko odgovorna, ustvarjajo pogoje za ustrezno plačilo in kakovostno delovno okolje. Spodbujanje prikrajšane in podpovprečno zastopane skupine k vključevanju na trg dela, prilagajanje delovnih mest demografskim, tehnološkim in podnebnim spremembam. Izboljšanje sistemov varne prožnosti in zmanjšanje pasti brezposelnosti in neaktivnosti, spodbujanje delodajalcev za krepitev telesnega in duševnega zdravja, varnosti in usklajevanja poklicnega in družinskega življenja ter spodbujanje zaposlovanja obeh spolov v spolno netipičnih in deficitarnih poklicih (prav tam, str. 36-37).

RESOLUCIJA O STRATEGIJI EVROPSKE UNIJE ZA MLADE 2019-2027

Eden od ciljev je »**Kakovostna zaposlitev za vse**«, s tem pa zagotavljanje dostopnega trga dela z možnostmi, ki vodijo do kakovostnih delovnih mest. Mlade so podvržene visoki brezposelnosti, negotovim in izkoriščevalskim delovnim pogojem ter diskriminaciji na trgu dela in na delovnem mestu. Nimajo dovolj informacij in ustreznih veščin za popolno vključitev na trg dela. Zato so potrebna kakovostna delovna mesta s poštenimi delovnimi pogoji, delavskimi pravicami in pravico do minimalnega dohodka za vse mlade, socialna zaščita in zdravstveno varstvo, poštena obravnava in enake možnosti, enake možnosti za razvijanje veščin, pridobivanje praktičnih izkušenj za olajšan prehod iz izobraževanja na trg dela, priznavanje kompetenc, pridobljenih s pripravništvom, vajeništvom, z učenjem ob delu, prostovoljstvom, neformalnim izobraževanjem. Mlade in mladinske organizacije bi morale biti upošteevane kot enakovredne partnerke pri razvoju, izvajanju in vrednotenju politik zaposlovanja na vseh ravneh ter zagotovljen enak dostop do kakovostnih informacij in podpornih mehanizmov za pripravo mladih na spreminjajoč se trg dela in prihodnost dela (Resolucija o strategiji Evropske unije za mlade 2019-2027, str. 27-28).

LOKALNI PROGRAM MLADIH V MESTNI OBČINI MARIBOR ugotavlja, da je stanje z vidika brezposelnosti mladih kritično in da odstotki registrirano brezposelnih mladih močno presegajo slovensko povprečje. Predlagani so ukrepi za informiranje v obliki informacijskih centrov za zaposlovanje mladih ter povezovanje ključnih deležnikov s področja zaposlovanja, razvoja, izobraževanja in usposabljanja ter podpore mladim. Potencial vidijo v socialnem podjetništvu, kreativnih industrijah in start-upih, za katere pa bi bilo potrebno zagotoviti ustrezno podporo. Na izboljšanje zaposlitvene slike mladih vplivajo projekti in programi aktivnega zaposlovanja mladih in karierno svetovanje za mlade (2. lokalni program mladih v Mestni občini Maribor za obdobje 2016-2021, str. 20-25).

Strateški dokumenti na evropskem nivoju predlagajo razvoj gospodarstva, ki temelji na znanju in inovacijah ter zagotavlja visoko stopnjo zaposlenosti. Kot ključen se izpostavlja koncept prožne varnosti, za podjetništvo ugodno okolje in podjetniški duh ter vlaganje v človeške vire in s tem promocija vseživljenjskega učenja in razvoj spretnosti. Programi reform v Sloveniji zasledujejo koncepte konkurenčnega gospodarstva in hitrejše gospodarske rasti, znanje povezujejo predvsem z gospodarstvom, kakovostna delovna mesta pa naj bi bila rezultat razvoja. Koncept sodobne socialne države bi naj zagotavljal delovna mesta in socialno varnost, trg dela naj bo prilagodljiv, mobilnost delovne sile pa visoka.

ANALIZA RESOLUCIJE O NACIONALNEM PROGRAMU ZA MLADINO 2013-2022 IN IZVEDBENIH NAČRTOV ZA NJENO IZVAJANJE

V Resoluciji o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 so za področje zaposlovanja mladih opredeljeni 3 cilji: mladim olajšati začetek delovne kariere, zagotoviti kakovostne zaposlitve in omogočiti boljše usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja. V nadaljevanju so cilji po prednostnih podpodročjih opisani, sledijo ukrepi, ki so bili predvideni v izvedbenih načrtih, s poudarkom na ukrepih, predlaganih v delovnem gradivu izvedbenega načrta za leti 2020 in 2021.

- 1. CILJ: OLAJŠATI MLADIM ZAČETEK DELOVNE KARIERE

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: izboljšanje javnih politik omogočanja hitrega in ustreznega vstopa mladih na trg dela (poudarek na mladih diplomantih in poznem vstopu na trg dela)

Mlade so na trgu delovne sile v slabšem, bolj negotovem položaju in izpostavljene večjim tveganjem kot na trgu delovne sile že prisotne skupine. Za vključevanje mladih na trg delovne sile mora tudi država odigrati eno izmed ključnih vlog z aktivno politiko zaposlovanja in ukrepi, ki mladim olajšajo začetek kariere. Leta 2010 je še veljalo, da vrednost diplome zagotavlja bolj varen vstop na trg dela, to zagotovilo se je naglo zmanjševalo, problematika brezposelnosti diplomantk na terciarni ravni pa večala. Po krizi 2008 se je najbolj povečalo število registriranih brezposelnih z visoko izobrazbo, podaljšal pa se je tudi čas, ko so mlade bile brezposelne (ReNPM13-22).

Ob pregledu izvedbenih načrtov za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za mladino ugotovimo, da se je število ukrepov iz obdobja v obdobje povečevalo. V letu 2014 so bili predvideni ukrepi, ki bi delodajalke oprostili plačila prispevkov za mlade delavke, okrepili bi svetovalno delo z mladimi na ZRSZ, programe aktivne politike zaposlovanja in univerzitetne inkubatorje ter vstopne točke VEM. Leta 2015 oprostitev plačila prispevkov socialne varnosti za mlade delavke, okrepitev svetovalnega dela na ZRSZ, univerzitetni inkubatorji ter vstopne točke VEM, poleg tega pa še uvedba delovnega preizkusa, krajših oblik usposabljanja, usposabljanja na delovnem mestu, nacionalne poklicne kvalifikacije, mentorstva za mlade ter projekta Iz faksa takoj praksa in Popestrimo šolo. Za leti 2016 in 2017 so bili poleg krepitve svetovalnega dela z mladimi na ZRSZ in usposabljanj na delovnem mestu, predvideni še ukrepi neformalnega izobraževanja in usposabljanja mladih, spodbujanje pripravništva/prva zaposlitev v socialnem varstvu in v vzgoji in izobraževanju, inovativni projekti za zaposlovanje mladih, spodbude za trajno zaposlovanje mladih, projekt Prvi izziv 2015 in pa prehod mladih s potrebami iz šole na trg dela. Za leti 2018 in 2019 je poleg krepitve svetovalnega dela z

mladimi na ZRSZ in usposabljanj na delovnem mestu, delovnega preizkusa, usposabljanj na delovnem mestu, spodbud za trajno zaposlovanje mladih, razvoj in prehod mladih s posebnimi potrebami iz šole na trg dela, inovativnih projektov za zaposlovanje mladih, univerzitetnih inkubatorjev, neformalnega izobraževanja in usposabljanja za mlade, bilo predvideno še ukrepanje preko storitev točk SPOT (prej VEM točke), spodbud za zaposlovanje v NVO in povezana operacija spodbud za zaposlitev mladih. Za leti 2020 in 2021 so predvideni enaki ukrepi kot za prejšnji dve leti, le da je bil namesto ukrepa spodbujanja zaposlovanja v NVO, predviden javni razpis »Prva zaposlitve na področju vzgoje in izobraževanja 2020«.

V nadaljevanju na kratko predstavljamo ukrepe, predvidene v delovnem gradivu, predlogu za javno razpravo Izvedbenega načrta resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2020 in 2021 s komentarji.

1. Krepitev svetovalnega dela z mladimi v Zavodu RS za zaposlovanje

Predlog izvedbenega načrta predvideva 20 svetovalk, ki bi bile posebej usposobljene za delo z mladimi (Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2020 in 2021, str. 18). Svetovalno delo z mladimi v okviru ZRSZ pa ni ključ do hitrega in ustreznega vstopa mladih na trg dela. Potrebno je ustrezno urediti trg dela, regulirati delovno-pravne razmere, zmanjšati vseprisotnost atipičnih pogodb in spodbujati varna delovna razmerja. V kolikor bodo razmere na trgu dela urejene, se bodo mlade po šolanju veliko lažje zaposlile.

2. Neformalno izobraževanje in usposabljanje za mlade

Predlog izvedbenega načrta predvideva program, v katerem bi brezposelne mlade dobile znanja in kompetence, po katerih povprašujejo delodajalci (prav tam, str. 18). Dobro je, da so za brezposelne mlade, registrirane na ZRSZ, na voljo izobraževanja in usposabljanja in se lahko v času, ko iščejo delo, vključujejo v programe in na ta način tudi širijo svojo socialno mrežo in vsakodnevne aktivnosti. Iz izkušenj z delom z mladimi pa ugotavljamo, da se z vključitvijo v ponujene programe večinoma ne naučijo veliko novega in zaradi njih niso bolj zaposljive. Programi niso zastavljeni poglobljeno in kritično ter jih ne opremijo z znanji, ki bi prispevala k dobrobiti mladih, pač pa reproducirajo obstoječa kapitalistična družbena razmerja moči. Problematično je tudi, da vsebine za usposabljanja izhajajo iz potreb delodajalcev in ne iz potreb mladih ter skrbi za dobrobit celotne družbe.

3. Usposabljanje na delovnem mestu za mlade

Predlog izvedbenega načrta z ukrepom spodbuja delodajalke, da mlade usposabljaajo oz. preizkusijo na konkretnih delovnih mestih (prav tam, str. 18). Potrebna pa bi bila konkretna analiza rezultatov in spremljanje učinkov usposabljanj na delovnem mestu ter delovnih preizkusov. Preverjati bi bilo treba, če mlade po opravljenem usposabljanju ali delovnem preizkusu dejansko dobijo varno zaposlitev ali pa gre le za koriščenje subvencij za kratkotrajne zaposlitve, ki dolgoročno ne vplivajo na izboljšanje položaja mladih.

4. Spodbude za trajno zaposlovanje mladih

Predlog izvedbenega načrta predvideva spodbujanje zaposlovanja mladih po pogodbah za daljše časovno obdobje oziroma nedoločen čas, da delodajalke mladim ponudijo bolj stabilne zaposlitve in socialno varnost (prav tam, str.19). Ni pa razvidno, na kakšen način se bo trajno zaposlovanje mladih spodbujalo in za kakšne namene so finančna sredstva predvidena, kdo so upravičenke in na kakšen način se ukrep izvaja. Gre za proračunska sredstva in sredstva Evropskega socialnega sklada, ki so sicer omejena na krajša časovna obdobja in tako ne pripomorejo k trajnemu zaposlovanju, saj gre v večini za kratkotrajne projekte. Le-ti pripomorejo k zaposlovanju mladih, v manjši meri pa dejansko vplivajo na trajno zaposlovanje. Ob vsem tem pa je v luči podnebne krize potrebna še poglobljena raziskava o tem, kakšna delovna mesta so trajna, trajnostna in dolgoročno okoljsko vzdržna.

5. Inovativni projekti za zaposlovanje mladih

Predlog izvedbenega načrta predvideva inovativna projekta za večanje zaposljivosti. Zapisano je, da gre za projekta, ki se v letu 2020 zaključita, izbrana pa sta bila na javnem razpisu leta 2018 (prav tam, str 20). Iz zapsanega pa ni razvidno za kakšna projekta gre ter na kakšen način in če dejansko povečujeta zaposlitvene priložnosti mladih.

6. Spodbude za zaposlitev mladih (povezana operacija)

Predlog izvedbenega načrta k prejšnjemu ukrepu navezuje spodbude za zaposlitev. Brezposelne mlade, ki uspešno zaključijo projektne aktivnosti inovativnega projekta za zaposlovanje, se najmanj za 12 mesecev zaposlijo pri delodajalki, s tem pa se spodbuja prva ali ponovna vključitev na trg dela oziroma se dolgoročno povečajo njihove zaposlitvene možnosti (prav tam, str. 21). Tovrstne povezane operacije, kjer se lahko vključene v usposabljanja po koncu le-teh dejansko zaposlijo na področju, s katerim so bile v stiku, ocenjujemo kot zelo koristne. Mlade namreč v prvi fazi opremijo z znanji in veščinami, potrebnimi za delo, v drugi pa sklenejo pogodbo o zaposlitvi. Ker nismo pridobile ustreznih informacij o vsebinah projektov, ne moremo oceniti, če ukrep zagotavlja varna in kvalitetna delovna mesta. Menimo pa, da bi bilo potrebno več povezanih operacij, kjer bi mlade pridobivale znanja za aktivno, odgovorno in solidarno držo na trgu dela in bi kasneje lahko tudi same kreirale varna, kvalitetna in okoljsko vzdržna delovna mesta ter prevzele aktivno in družbeno odgovorno držo.

7. Razvoj in izvajanje prehoda mladih s posebnimi potrebami iz šole na trg dela

Predlog izvedbenega načrta predvideva sistematične projektne vsebine za večjo socialno vključenost mladih s posebnimi potrebami in oblikovanje podpornega okolja kot vmesnika med šolo in trgom dela (prav tam, str. 22). Iz dokumenta ni razvidno za kakšne sistematične projektne vsebine gre, zato ne moremo oceniti dejanskega vpliva in kakovosti ukrepa.

8. Univerzitetni inkubatorji

Predlog izvedbenega načrta predvideva ciljno usmerjene aktivnosti za spodbujanje podjetniških zamisli na ravni univerz (prav tam, str. 23). Spodbujanje podjetništva na način, da se odgovornost zaposlovanja prelaga na posameznice, ocenjujemo kot problematično. Mlade so na eni strani najbolj deprivilegirane na t.i. trgu delovne sile, odstotki brezposelnosti med mladimi so višji kot pri ostalem delovno aktivnem prebivalstvu, zato je za njihovo večjo zaposlenost ni smiselno skrbeti na način inkubatorjev idej in spodbujanjem podjetništva, podvrženega neoliberalnim smernicam in izkoriščanju. S promocijo podjetništva in inovativnosti je vse pogostejši tudi pojav za družbo in okolje nekoristnih, celo škodljivih novih oblik služenja denarja. Opažamo pa velik manko spodbud za mlade za ustanavljanje zadrug, ki za razliko od klasičnih podjetji in start upov, temeljijo na demokratičnosti, solidarnosti in dejanski družbeni odgovornosti ter se odzivajo na potrebe lokalne skupnosti.

9. Storitve točk SPOT Svetovanje

Predlog izvedbenega načrta predvideva mrežo slovenskih poslovnih točk SPOT po vsej Sloveniji kot ukrep za zagotavljanje celovitih, brezplačnih podpornih storitev za podjetništvo (prav tam, str 23; spletna stran SPOT svetovanja). Gre za redno aktivnost Javne agencije RS za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije (SPIRIT), ki ciljno ne nagovarja mladih, pač pa nudi informiranje, svetovanje, animiranje in povezovanje regionalnega okolja, usposabljanja in delavnice, izmenjavo dobrih praks in odpiranje poslovnih priložnosti ter sooblikovanje podpornega okolja za vse zainteresirane fizične in pravne osebe. Dobra razpršenost tovrstnih točk in ustrezno kvalificiran kader, ki nudi podporo in pomoč zainteresiranim, je za razvoj kakovostnega podjetništva vsekakor velikega pomena, opozoriti pa je potrebno na prisilno samozaposlovanje. Hitri, nezahtevni postopki in instant informiranje omogoča sorazmerno nezahtevno ustanovitev podjetja, kar delodajalke velikokrat izkoriščajo. Samozaposlene ne razvijajo lastne podjetniške ideje, pač pa opravljajo dela v večini za eno naročnico, razmerje ima elemente delovnega razmerja, same pa morajo skrbeti za prispevke zavarovanja in socialne varnosti, ob tem pa nimajo zagotovljene nobene varnosti niti delavskih pravic.

10. Javni razpis »Prva zaposlitev na področju vzgoje in izobraževanja 2020«

Predlog izvedbenega načrta predvideva javni razpis za projekte kvalitetnega zaposlovanja na področju vzgoje in izobraževanja (Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2020 in 2021, str. 24). Področje za samostojno delo na področju vzgoje in izobraževanja bi bilo potrebno ustrezno reorganizirati, da bi bila pridobitev ustrezne kvalifikacije, strokovnega izpita dostopna vsem, ki so se šolale za opravljanje vzgojno-izobraževalnega poklica. Ukrep le delno rešuje problem pripravništev in zaposlovanja na področju vzgoje in izobraževanja in še to za mali odstotek vseh ustrezno kvalificiranih. Tudi pri tem ukrepu zaradi njegove projektne narave ne moremo govoriti o varni, dolgotrajni zaposlitvi na področju, za katerega so se mlade izobraževale.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: spodbujanje inovativnosti, ustvarjalnosti, samoiniciativnosti, podjetništva (vključno s socialnim podjetništvom) in samozaposlovanja mladih ter povečevanja pomena razvijanja družbeno odgovorne podjetniške naravnosti in znanj

Slovenija zaostaja za povprečno evropsko ravno podjetniške usmerjenosti. Višja podjetniška aktivnost je povezana z višjo stopnjo gospodarske rasti, višjo konkurenčnostjo in inovativnostjo. Podjetništvo lahko pomeni rešitev posameznice v primeru pomanjkanja prostih oziroma primernih delovnih mest, podjetništvo pa 2010 ni bilo posebej razširjeno med mladimi. Za spodbujanje podjetništva so predvideni aktivni ukrepi in posegi države za odstranitev različnih institucionalnih razlogov - administrativne ovire, pomanjkanje ustreznih virov financiranja, problem prenosa znanja, raziskav v podjetja, nizka raven vključitve podjetniških znanj v izobraževanje, neustrezna infrastruktura, davčna zakonodaja ipd., ter da skuša spremeniti splošni družbeni odnos do podjetništva. Predvideno je tudi spodbujanje inovativnosti, ustvarjalnosti in podjetnosti v okviru rednega šolskega sistema in v okviru organizacij v mladinskem sektorju (ReNPM13-22).

Ob pregledu izvedbenih načrtov za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za mladino ugotovimo, da so leta 2014 bili predvideni ukrepi v obliki programa UPI za mlade, Znanje, mladi in turizem, Podjetno v svet podjetništva, spodbujanje inovativnosti v turizmu, subvencije za zagon inovativnih podjetij in javni razpis za pomoč mladim prevzemnikom kmetij, finančne podpore avtohtoni slovenski narodni skupnosti v zamejstvu in finančno podporo Slovencem po svetu. Za leto 2015 so poleg programa UPI za mlade, Znanje, mladi in turizem, ter spodbujanje inovativnosti v turizmu predvideli aktivnosti Slovenskega podjetniškega sklada - spodbude za zagon mladih inovativnih podjetij, semenski kapital za zagon mladih inovativnih podjetij, tvegan kapital za hitro rast mladih podjetij, neposredni krediti za mlada podjetja, garancije za mlada podjetja, garancije za tehnološko inovativne projekte za mlada podjetja in projekt Podjetno v svet podjetništva. Predvidene so bile tudi aktivnosti za mlade kmete in sicer shema plačila za mlade kmete, pomoč za zagon dejavnosti za mlade kmete ter javni razpis pri ukrepu Pomoč za zagon dejavnosti za mlade kmete. V letih 2016 in 2017 so bili poleg projekta UPI za mlade, storitve vstopnih točk VEM, inovativnih projektov za zaposlovanje mladih, spodbujanje podjetništva med mladimi, spodbud za mlada podjetja, pomoči za zagon dejavnosti za mlade kmete in shema plačila za mlade kmete, predvideni še ukrepi univerzitetnih inkubatorjev in socialno-podjetniških inkubatorjev, nacionalna podporna mreža za mlade na področju socialnega podjetništva, spodbujanje poslovnega sodelovanja in zaposlovanja mladih v mladinskih zadrugah ter javni razpis »Študentski inovativni projekti za družbeno korist 2016-2018« in projekt »Spodbujanje podjetnosti pri mladih YOUTH START«. Za leti 2018 in 2019 so poleg programa UPI za mlade, inovativnih projektov za zaposlovanje mladih in spodbujanja podjetništva mladih, spodbud za mlada podjetja ter pomoči za zagon dejavnosti za mlade kmete in shema plačila za mlade kmete, bili predvideni še programi spodbud za zaposlitev mladih v obliki povezane operacije, javni razpis za zagon socialnih podjetij in mladinskih zadrug v letih 16-18 in učni izdelovalni laboratorij 17/18 ter mentorske sheme za socialna podjetja. V letih 2020 in 2021 predvidevajo poleg programov UPI za mlade, inovativnih projektov za zaposlovanje mladih, programov spodbud za zaposlitev mladih v obliki povezane operacije, učnega izdelovalnega laboratorija 2021, spodbud za nastajanje podjetij in mladinskih zadrug, mentorskih shem za socialna podjetja ter pomoči za zagon dejavnosti za mlade kmete in shema plačila za mlade kmete, ni predvidenih nobenih novih ukrepov.

Za drugo prioritavno podpodročje sta v izvedbenem načrtu za leti 2020 in 2021 kot prva dva ukrepa navedeni aktivnosti, ki ju predvidevajo že v prvem prioritavnem podpodročju – **inovativni projekti za zaposlovanje mladih in spodbude za zaposlitev mladih (povezana operacija)**.

3. UPI za mlade

Predlog izvedbenega načrta predvideva nadaljevanje aktivnosti UPI za mlade za spodbujanje inovativnosti, ustvarjalnosti in podjetnosti pri osnovnošolkah, dijakih in študentkah (Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2020 in 2021, str. 26). Gre za program ustvarjalnost, podjetnost, inovativnost, ki je nastal med leti 2010 in 2012 po naročilu Javne agencije RS za podjetništvo in tuje investicije. Aktivnosti, ki reproducirajo obstoječa družbena razmerja moči in promovirajo neoliberalne pojme inovativnosti, ustvarjalnosti in podjetnosti v šolskem sistemu, vidimo kot problematične. Mladim namreč ne podajajo resnice o tem, kako kapital dominira vse vidike družbe, ne predstavijo jim, kako sta bogastvo in moč nepravilno porazdeljena, ter kako se vzpostavljajo razmerja moči v družbi, niti jih ne opremlja z znanji in informacijami za informiran vstop na t.i. trg dela z zavedanjem pomena boja za delavske pravice, poznavanjem delovno-pravne zakonodaje ter pravic, ki izhajajo iz dela.

4. Učni izdelovalni laboratoriji 2021 (JR)

Predlog izvedbenega načrta v okviru šolskih centrov predvideva učne izdelovalne laboratorije z opremo za inovativne rešitve na področju energetske učinkovitosti in učinkovite rabe virov. Mladi bi v laboratorijih iskali oziroma razvijali okoljsko manj obremenjujoče izdelke za podjetja, ki delujejo v sferi socialne ekonomije ali podjetja v zagonski fazi, s čimer učni izdelovalni laboratoriji nadgrajujejo podporno okolje za podjetništvo. Kot cilj javnega razpisa navajajo boljše konkurenčnost vključenih podjetij (prav tam, str. 27). Učni izdelovalni laboratoriji mladim sicer nudijo možnost uporabe digitalnih in tehnološko naprednih orodij za inovativne produkte ter lahko spodbujajo njihovo inovativnost, ustvarjalnost, samoiniciativnost in podjetništvo. Iz javno dostopnih virov pa ne moremo ugotoviti, na kakšne načine poteka sodelovanje med šolskimi centri, mladimi in podjetji ter o stopnji vključenosti mladih v projekte.

5. Socialna podjetja - spodbude za nastajanje podjetij in mladinskih zadrug 2020-2022

Predlog izvedbenega načrta kot ukrep navaja javni razpis, ki ni namenjen izključno mladim, z njim pa želijo povečati število socialnih podjetij ter izboljšati poslovanja obstoječih v zagonski fazi z glavnim ciljem ustvarjanje novih delovnih mest (prav tam, str. 27). Iz dokumenta ni povsem jasno, kdo je upravičen za prijavo na javni razpis, saj je zapisano, da je namenjen zaposlenim v socialnih podjetjih ter da je cilj povečanje števila socialnih podjetij oz. izboljšanje poslovanja in ustvarjanje novih delovnih mest, kar je medsebojno kontradiktorno, prav tako ni povsem jasno, za kaj so sredstva namenjena - financiranje zaposlitev, usposabljanj in izobraževanj ali gre za sredstva za poslovanje oziroma zagonska sredstva socialnih podjetij in zadrug. Spodbude za nastajanje podjetij in zadrug bi bilo potrebno povezati z usposabljanji in izobraževanji, da bi se vključene zavedale pomena demokratizacije ekonomskega in družbenega ter odgovornosti, ki jih s seboj nosi socialno podjetništvo in zadružništvo. Zainteresirane bi bilo potrebo opremiti z znanji, ki jih bodo kasneje lahko udeleževali, ustvarile varna in kvalitetna delovna mesta po načelih demokratičnega soupravljanja, nehierarhičnih struktur ter skrbi za skupnost.

6. Mentorske sheme za socialna podjetja (JR)

Predlog izvedbenega načrta kot ukrep navaja javni razpis za mentorstvo socialnim podjetnicam in tistim, ki bodo to postale. Namen mentorstva je krepitev usposobljenosti, vstop na trg dela in večja socialna vključenost (prav tam, str. 28). Tudi tu ni povsem jasno, kdo je upravičen za prijavo na javni razpis in za kaj so sredstva namenjena. Problematiziramo promocijo socialnega podjetništva namesto veliko bolj odgovornega in demokratičnega zadružništva, kjer prav tako gre za podjetja, a z jasnimi načeli delovanja in usmeritvami. Mentorske sheme so v tovrstnih sferah še kako pomembne, saj mladi v okviru formalnega izobraževanja ne dobijo ustreznih znanj za razumevanje organizacijskih principov.

7. Pomoč za zagon dejavnosti za mlade kmete

Predlog izvedbenega načrta predvideva podporo kmetijski dejavnosti, predvsem pa izboljšanju starostne strukture, zaposlenosti in strukturnim prilagoditvam in živo ter vitalno podeželje (prav tam, str. 28). Pomoč kmetovanju in povečanju zaposlenosti v kmetijskem sektorju je zelo smiselna, le da bi se lahko to sistemsko bolj spodbujalo v smeri samopreskrbe ter kmetovanja po načelih za zmanjšanje ogljičnega odtisa, saj so določene panoge, predvsem živinoreja, za okolje precej obremenilne. Smiselno bi bilo znižanje subvencij za tradicionalno živinorejo in uvedba subvencij za trajnostno in ekološko pridelano rastlinsko hrano.

8. Shema za mlade kmete

Predlog izvedbenega načrta predvideva ukrep podpor za izboljšanje konkurenčnosti mladih kmetov, ohranjanje podeželja, strukturne spremembe kmetijstva (starostna pomladitev, sodelovanje, nove tehnologije) (prav tam, str. 28). Ukrep je dober, pomembna je podpora mladim kmetom in njihovim aktivnostim. Dodajamo pa, da bi zaradi okoljske krize bilo nujno v ukrep vnesti tudi vodila za trajnostno in ekološko pridelavo raznovrstne rastlinske hrane.

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: boljše povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela – odziven in v prihodnost usmerjen sistem izobraževanja in usposabljanja

V resoluciji ocenjujejo, da se slovenski izobraževalni sistem premalo povezuje s trgom dela, da obstaja problematično neskladje med izobrazbo mladih in povpraševanjem po kadrih na trgu dela. Delodajalci so 2011 v anketi poročali o potrebi po terciarno izobraženih profilih na področju znanosti, matematike, računalništva, tehnike, proizvodne tehnologije, gradbeništva in zdravstva, medtem ko profili na področju humanistike, družbenih, poslovnih ved in prava močno presegajo število prostih delovnih mest. Kot rešitev je predlagano, da država ustvari pogoje in zagotovi ukrepe, ki bodo ustrezneje odgovorili na neusklajenost med potrebami gospodarstva in vpisom v različne študijske smeri terciarnega izobraževanja (ReNPM13–22).

Ob pregledu izvedbenih načrtov za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za mladino ugotovimo, da so leta 2014 predvideli ukrepe v obliki javnega razpisa za sofinanciranje projektov po kreativni poti do praktičnega znanja, napovedovanja bodočih potreb na trgu dela in že izvedenega javnega razpisa za krepitev razvojnih oddelkov v podjetjih v letih 2012 in 2013. Leta 2015 so kot ukrepi navedeni programi spodbujanja poklicnega in strokovnega izobraževanja, ESS operacija za sofinanciranje projektov po kreativni poti do praktičnega znanja, program spodbujanja podjetnosti v vzgoji in izobraževanju z namenom razvoja podjetništva med mladimi in dva specifična projekta Tranzicijski model – Program dodatnega usposabljanja odraslih (PDUO) – CIRIUS Kamnik ter Prehodni model – Program dodatnega usposabljanja odraslih (PDUO) – CIRIUS Vipava. V letih 2016 in 2017 poleg programa Po kreativni poti do znanja in spodbujanja poklicnega in strokovnega izobraževanja so predvidevali še prenavo sistema poklicnega izobraževanja in pilotno uvedbo vajeništva, krepitev kompetenc podjetnosti in spodbujanje prožnega prehajanja med izobraževanjem in okoljem v osnovnih šolah, krepitev kompetence podjetnosti in spodbujanje prožnega prehajanja med izobraževanjem in okoljem v gimnazijah ter javni razpis za vzpostavitev sistema za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov v Sloveniji in posodobitev eVŠ. V letih 2018 in 2019 so poleg spodbujanja poklicnega in strokovnega izobraževanja, prenove sistema poklicnega izobraževanja in pilotne uvedbe vajeništva, potrditve operacije: vzpostavitev sistema za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov v Sloveniji in posodobitev eVŠ, predvideli še javni razpis »Projektno delo z negospodarskim in neprofitnim sektorjem – Študentski inovativni projekti za družbeno korist 2016–2020« in »Projektno delo z gospodarstvom in negospodarstvom v lokalnem in regionalnem okolju – Po kreativni poti do znanja 2016/2017 (objavljen en javni razpis) in 2017/2020«. V letih 2020 in 2021 pa poleg spodbujanja poklicnega in strokovnega izobraževanja in spodbujanja poklicnega in strokovnega izobraževanja v vajeniški obliki, projektne dela z negospodarskim in neprofitnim sektorjem v lokalnem in regionalnem okolju - Študentski inovativni projekti za družbeno korist 2016-2020 ter javnega razpisa: Odprt, odziven in kakovosten sistem visokega šolstva - Projektno delo z gospodarstvom in negospodarstvom v lokalnem in regionalnem okolju - Po kreativni poti do znanja 2016-2020, predvidevajo še vzpostavitev sistema za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov v Sloveniji in posodobitev eVŠ.

1. Spodbujanje poklicnega in strokovnega izobraževanja

Predlog izvedbenega načrta predvideva ukrep spodbujanja poklicnega in strokovnega izobraževanja in kakovostna učna mesta v podjetjih ter sodelovanje podjetji pri oblikovanju bodočega kadra. Predvideno je sofinanciranje stroškov delodajalcem pri praktičnem izobraževanju kadrov. Ukrep je predviden v sodelovanju z Gospodarsko zbornico Slovenije, Obrtno podjetniško zbornico Slovenije ter Trgovinsko zbornico Slovenije (str. 30). Vpis na poklicne in strokovne smeri in spodbujanje tovrstnega izobraževanja je pomembno za družbo kot celoto in znanja ter veščine, ki so v njej prisotna in potrebna. Je pa problematično povezovanje z interesnimi združenji, ki zagovarjajo interese lastnikov in s tem kapitala, v veliki meri pa se ne ukvarjajo s tem, v kakšnih razmerah ljudje delajo. Prav tako se s subvencijami za delodajalce neposredno ne spodbuja poklicnega in strokovnega izobraževanja, zaradi tega ukrepa se mlade ne bodo bolj odločale za vpis na poklicne in strokovne šole, bodo pa prej vstopile v potencialno izkoriščevalen delovni odnos. Zavedanje in zanimanje mladih o delavskih in socialnih pravicah je na poklicnih šolah še nižje, prav tako razumevanje sistemskih vidikov in tendenc v zaposlovanju.

2. Spodbujanje poklicnega in strokovnega izobraževanja v vajeniški obliki

Predlog izvedbenega načrta predvideva ukrep spodbujanja poklicnega in strokovnega izobraževanja v vajeniški obliki, zagotavljanje kakovostnih učnih mest v podjetjih ter sodelovanje podjetji pri oblikovanju bodočega kadra. Predvideno je sofinanciranje stroškov delodajalk in stroškov prehrane in prevoza vajenk (prav tam, str. 30). Dobro je, da se mlade praktično usposabljaajo z delom na področju, za katerega se šolajo v realnem delovnem okolju, čeprav se s subvencijami za delodajalce ponovno neposredno ne spodbuja poklicnega in strokovnega izobraževanja mladih.

3. Projektno delo z negospodarskim in neprofitnim sektorjem v lokalnem in regionalnem okolju - Študentski inovativni projekti za družbeno korist 2016-2020

4. NPO - Javni razpis: Odprt, odziven in kakovosten sistem visokega šolstva - Projektno delo z gospodarstvom in negospodarstvom v lokalnem in regionalnem okolju - Po kreativni poti do znanja 2016-2020

Predlog izvedbenega načrta predvideva dva modela odprtega in prožnega prehajanja med izobraževanjem in trgom dela oziroma lokalnim okoljem. Mladi v času izobraževanja pridobijo konkretne, praktične izkušnje, večajo svojo zaposljivost, razvijajo podjetnost, inovativnost, ustvarjalnost in pridobijo kompetence za ustvarjanje delovnih mest (prav tam, str. 31-32). Ob pomanjkanju priložnosti za konkretne prakse je dobro, da se lahko študentke s projekti praktično udeležujejo v lokalnem okolju z znanji, ki jih pridobijo na fakulteti. Vendar tovrstno projektno delo ne razvija kompetenc, potrebnih za ustvarjanje delovnih mest, ne daje zavedanja o pomenu delavskih in socialnih pravic, temveč študentke k prekarnemu delu spodbuja že v obdobju študija in kaže vzorec prihodnosti projektnega občasnega dela v atipičnih oblikah. Inovativnost in ustvarjalnost ne smeta biti merili, ki sta pomembnejši od socialne varnosti, varnih in dostojnih delovnih pogojev ter okoljske vzdržnosti.

6. Vzpostavitev sistema za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov v Sloveniji in posodobitev eVŠ

Predlog izvedbenega načrta predvideva sistem za spremljanje zaposljivosti diplomantk, kar bo podlaga za napovedovanje potreb na trgu dela. Sistem spremljanja bo temeljil na visoko kakovostnih storitvah poklicne in karijerne orientacije ter bo izboljšal odzivnost izobraževalnega sistema in pričakovanja mladih (prav tam, str. 32-33). Dobro je, da razpolagamo s podatki o zaposlenosti glede na doseženo izobrazbo po koncu formalnega izobraževanja. Vprašanje pa je, na kakšen način se bodo podatki zbirali in če bodo le-ti odražali realno sliko, če bodo o svojih zaposlitvah vse ažurno poročale. Potrebno je razviti zelo premišljen, metodološko dovršen sistem ter zagotoviti podatke in njihovo reprezentativnost. Lahko se zgodi, da o svojih zaposlitvah poročajo le zaposlene vsaj blizu profila, za katerega so se šolale, kar daje povsem zavajajoče rezultate. Prav tako so kakršne koli projekcije v sistemu, v katerem živimo danes, nesmiselne, saj

trende določata kapital in profit, potrebe na t.i. trgu dela se lahko v času, ko se nekdo vpiše na študij in ga zaključi, znatno spremenijo. Prav tako je trenutno največja potreba po nizko kvalificiranih delavkah in veliko mladih opravlja plačana dela na mestih, za katera so dosegle višjo od zahtevane izobrazbe. Hkrati glede na sredstva, predvidena za ta ukrep, sklepamo, da ne bo šlo za metodološko poglobljen in zelo premišljen sistem, ki bo zagotavljal kakovostne in reprezentativne podatke.

Cilj olajšati mladim začetek delovne kariere se zasleduje na tri načine, skozi izboljšanje javnih politik, skozi promocijo inovativnosti, ustvarjalnosti, samoiniciativnosti in podjetnosti ter s povezovanjem sistemov izobraževanja in trga dela. Predvideni ukrepi sicer ne odstopajo od podpodročij, katerih problematiko naslavlja, vendar gledano kvalitativno mladim začetka delovne kariere znatno ne olajšajo.

- 2. CILJ: IZBOLJŠANJE KAKOVOSTI ZAPOSILITEV

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: zmanjševanje razširjenosti manj ugodnih oblik zaposlovanja med mladimi

Starostna segregacija trga dela je prisotna v večini evropskih držav in s tem je več mladih kot ostalih delovno aktivnih začasno zaposlenih. Slovenija je bila leta 2010 na prvem mestu v EU glede razširjenosti začasnih zaposlitev med mladimi. Trg dela je tako za njih bolj fleksibilen, negotovost glede stabilnosti zaposlitve je večja, to pa vpliva na možnosti polne ekonomske in socialne osamosvojitve ter pomembne življenjske odločitve, tudi oblikovanje družine. Začasne zaposlitve večajo tudi možnosti revščine, saj je ta bolj pogosta kot pri stalno zaposlenih. Povečuje se delež zaposlenih za določen delovni čas ter za skrajšan delovni čas (ReNPM13–22).

Leta 2014 so za izboljšanje kakovosti dela zaposlitev predvideli sprejem zakona o začasnem in občasnem delu dijakov in študentov, leta 2015 oprostitev plačila prispevkov, leta 2016 in 2017 spodbude za trajno zaposlovanje mladih, projekt Mediacija in svetovanje delodajalcem, ter krepitev Inšpektorata RS za delo, Finančne uprave RS in Uprave RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin. Leta 2018 in 2019 so bili predvideni ukrepi v obliki spodbud za trajno zaposlovanje mladih, vzpostavitev Regionalnega stičišča dostojnega dela Celje (RSDDC) in Regijskega centra za dostojno delo Ljubljana (RCDDL) in program Odpravimo konflikte na delovnem mestu – ozaveščanje o možnosti posredovanja v sporu med delavcem in delodajalcem ter svetovanje delodajalcem. V letih 2020 in 2021 so predvideni identični ukrepi kot za obdobje prejšnjih dveh let.

1. Spodbude za trajno zaposlovanje mladih

Predlog izvedbenega načrta predvideva spodbujanje delodajalk za zaposlovanje mladih za daljše časovno obdobje oziroma za nedoločen čas, za bolj stabilno zaposlovanje mladih z večjo socialno varnostjo (str 33). Ukrep je še kako pomemben, saj so mlade v primerjavi z drugimi delovno aktivnimi v večjih odstotkih brezposelne ter primorane pristati na prekarne, atipične zaposlitve, ki ne nudijo socialne varnosti in delavskih pravic. V času prekarizacije družbe in krhanja delovno-pravne zakonodaje so spodbude za trajno zaposlovanje več kot nujne. Ni pa jasno, na kakšen način bo ukrep izveden ter kako bodo porabljena predvidena proračunska sredstva in sredstva Evropskega socialnega sklada ter koliko tovrstne spodbude in projektno financiranje zares pripomore k trajnemu zaposlovanju. Večina sredstev za ukrep je zagotovljena iz ESS sklada, katerega projekti so prav tako časovno omejeni. Nejasno je tudi, na kakšen način in katere delodajalke se z ukrepom spodbuja k trajnem zaposlovanju mladih. Skrbi nas, da je ukrep bolj deklarativne narave in dejansko ne poseže v vse sfere zaposlovanja in v primerih, ko je najbolj nujno, da se ljudem zagotovijo dostojne, varne pogodbe za nedoločen čas s polnim delovnim časom, jih ukrep ne bo dosegel.

2. Regionalno stičišče dostojnega dela Celje (RSDDC)

3. Regijski center za dostojno delo Ljubljana (RCDDL)

Predlog izvedbenega načrta predvideva projekta za povezovanje in sodelovanje ključnih deležnikov na trgu dela, spodbujanje iskalk zaposlitve in neaktivnih oseb k zaposlovanju in trajnostno vključevanje mladih na trg dela ter promocijo dostojnega dela za vse. V okviru projekta so predvidene različne aktivnosti za ozaveščanje, raziskave in analize ter krepitev kompetenc delojemalk. Stičišča v regiji predstavljata osrednji prostor povezovanja in sodelovanja ključnih deležnikov na trgu dela – delodajalcev, sindikatov, strokovnjakov s področja trga dela in posameznic (prav tam, str. 34-36). Gre za projekt, v okviru katerega sta se vzpostavili t.i. točki dostojnega dela v obeh kohezijskih regijah, njun namen pa naj bi bil ozaveščanje o dostojnem delu. Zelo problematična pa sta nosilca obeh projektov - gospodarska zbornica in združenje delodajalcev in gospodarsko interesno združenje. Neustrezno je, da se s konceptom dostojnega dela ukvarjajo interesna združenja, ki ne zagovarjajo pravic delavk, pač pa kapitala in profita. Torej tiste, zaradi katerih pravzaprav sploh govorimo o atipičnih, prekarnih oblikah dela, krhanju delovno-pravne zakonodaje in izkoriščanju delavk. Če si odločevalke dejansko prizadevajo za vključevanje mladih v dostojne oblike dela, naj pri tem sodelujejo z obstoječimi sindikati, delavskimi svetovi in organizacijami kot so Gibanje za dostojno delo in socialno družbo, Delavsko svetovalnico, Sindikatom mladi plus ipd.

4. Odpravimo konflikte na delovnem mestu - ozaveščanje o možnosti posredovanja v sporu med delavcem in delodajalcem ter svetovanje delodajalcem

Predlog izvedbenega načrta predvideva projekt z aktivnostmi za spodbujanje mirnega reševanja sporov na področju delovnega prava (prav tam, str. 37). Ukrep nikakor ne vpliva na doseganje cilja izboljšanja kakovosti zaposlitev. Ko govorimo o konfliktih na delovnem mestu so v večini primerov delavkam kršene pravice, kjer so le-te v depriviligiranem položaju zaradi neenakega razmerja moči. Če se ukrep uvaja za mirno reševanje sporov in so vsebine namenjene delodajalkam, se situacija nikakor ne izboljša v smeri kakovostnejših zaposlitev. Prijavljenih kršitev na delovnih mestih je toliko, da jih inšpektorice Inšpektorata RS za delo ne morejo obdelati in tako nemalo delavk še naprej dela v izkoriščevalskih pogojih. Leta 2016 npr. je bilo v Sloveniji 41 inšpektorice Inšpektorata RS za delo, glede na podatke pa kršitve z leti naraščajo. Število kršitev pa predstavlja zgolj število delodajalk, ki so bile v prekršku, ne število oškodovanih delavk (delodajalka je npr. pogodbo civilnega prava sklenila z 78 delavkami, ugotovljeni so bili elementi delovnega razmerja in s tem kršenja zakonodaje, v statistiki pa se tak primer šteje kot en prekršek). Ob tem je potrebno opozoriti, da številna podjetja preganjajo ustanavljanje sindikatov oziroma vključevanje zaposlenih v sindikate in uporabljajo različne oblike pritiska na članice sindikatov in sindikalne zaupnice.

Cilj izboljšanje kakovosti zaposlitev se zasleduje na način zmanjšanja razširjenosti manj ugodnih oblik zaposlovanja z mladimi in v nobenem letu ne predvideva resnega ukrepa, ki bi dejansko vplival na kakovost zaposlitev mladih.

- 3. CILJ: OMOGOČITI LAŽJE USKLAJEVANJE POKLICNEGA TER ZASEBNEGA IN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: okrepiti dejavnosti za odpravo diskriminacije zaradi materinstva in starševstva ter za omogočanje lažjega usklajevanja poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja

Usklajevanje zasebnega in družinskega ter poklicnega življenja je pomemben pogoj za uveljavljanje enakih možnosti v družbi. Problem usklajevanja se kaže pri porabi in delitvi časa. V Sloveniji se sicer čas, ki ga moški namenjajo gospodinjskim delom in skrbi za družino povečuje, ga pa ženske še vedno namenijo dvakrat več. Skrb za otroka je še vedno bolj v domeni žensk, kar kaže koriščenje dopusta za

nego in varstvo otrok, delo s skrajšanim delovnim časom in odsotnost zaradi nege družinskih članov (ReNPM13–22).

Leta 2014 je bil predviden ukrep certifikata »Družini prijazno podjetje«, enako v letu 2015. V letih 2016 in 2017 ni bilo predvidenih nobenih ukrepov, leta 2018 in 2019 pa nov način izrabe očetovskega dopusta, 30 dni starševskega dopusta za posvojitelje, leta 2020 in 2021 pa se je ukrepoma iz prejšnjih dveh let pridružil še ukrep Dvig najnižjega materinskega/očetovskega/starševskega nadomestila in starševskega dodatka.

Konkretni ukrepi, s katerimi lahko država omogoča lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, je kvaliteten sistem javnega varstva otrok, izobraževanja in ostalih skrbstveno-varstvenih ustanov, ki so na enak način dostopne vsem. Tu tako govorimo o celotnem polju skrbstvenega dela, ki je večinoma v domeni žensk in zajema skrb za otroke, ostarele, gospodinjstva. K lažjemu usklajevanju poklicnega ter zasebnega življenja bodo pripomogla polna nadomestila za materinski in starševski dopust. Ob tem opozarjamo tudi na kršitve, ki se dogajajo na intervjujih za zaposlitev, ko se ženske sprašuje po tem ali nameravajo imeti otroke in tudi na spodbujanje žensk k zaposlitvam za krajši delovni čas kot izgovor, da bo tako imele več časa za družino in vzgojo otrok.

1. Nov način izrabe očetovskega dopusta

Predlog izvedbenega načrta predvideva nov zakon, s katerim očetje lahko vseh 30 dni očetovskega dopusta izrabijo skupaj oziroma morajo vsaj 15 dni skupaj od rojstva otroka do poteka starševskega dopusta (Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2020 in 2021, str. 38). Ukrepa ne vidimo kot pomembnega ukrepa na področju usklajevanja poklicnega in družinskega življenja. Če zanemarimo, da spodbuja tradicionalne družinske vzorce in diskriminira vse ostale oblike, je 30 dni očetovskega dopusta v 6 letih otrokovega življenja neprimerno opredeliti kot pomemben ukrep na področju usklajevanja poklicnega in družinskega življenja.

2. Dvig najnižjega materinskega/očetovskega/starševskega nadomestila in starševskega dodatka

Predlog izvedbenega načrta predvideva dvig najnižjih nadomestil in starševskega dodatka (prav tam, str. 28).

3. 30 dni starševskega dopusta za posvojitelje

Predlog izvedbenega načrta predvideva novelo zakona, s katero se uvaja 30 dnevni starševski dopust za posvojiteljice oz. osebe, katerim je otrok zaupan v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve (prav tam, str. 28).

Cilj omogočanja lažjega usklajevanja poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja se zasleduje na način odprave diskriminacije zaradi materinstva in starševstva ter omogočanje lažjega poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja. V nobenem obdobju resni ukrepi za usklajevanje poklicnega ter družinskega življenja niso bili prevedeni.

KRITIČNA PISMENOST KOT ORODJE ZA NASLAVLJANJE DRUŽBENO-RELEVANTNIH TEM

Kritično pismenost kot koncept je začel v marksistični in fenomenološki filozofiji utemeljevati ter praktično pedagoško razvijati Paulo Freire, brazilski filozof, pedagog in aktivist v 60. letih 20. stoletja. Smernice razvoja kritične pismenosti pa so tudi po Freiru razvijale in krepile mnoge. Kritična pismenost je koncept, ki pismenosti kot referenci za branje in ustvarjanje tekstov, dodaja kritičnost kot eksplicitno etično in politično dimenzijo. Opozarja, da je jezik, dostop do informacij in znanja, ena ključnih osi vzpostavljanja razmerij moči v družbi, po kateri se izvaja dominacija, izključevanje ter nasilje. Njen ekspliciten cilj je kritika in transformacija dominantnih ideologij, kultur in ekonomij, institucij in konstrukcij družbenih in materialnih razmerij vsakdanjega kulturnega in političnega življenja, kot to dobro povzame avstralski profesor Allan Luke. Koncept hkrati opozarja na kompleksnost odnosov med jezikovnimi praksami, razmerji moči in identitetami, ki so v toku

stalnih sprememb (povzeto po spletni strani kriticnapismenost.org). Zaobjema tako kritično razmišljanje, kakor tudi informacijsko pismenost, združuje večšine prepoznavanja točnosti informacij in argumentiranja ter omogoča razumevanje in analiziranje raznolikih besedil. Tako kritična pismenost postaja predpogoj za razvoj kritično mislečih državljanek, ki lahko v svojih skupnostih participirajo v demokratičnih procesih in soupravljanju.

V Sloveniji pedagoški model kritične pismenosti ni v stalni in splošni rabi, v Pekarni Magdalenske mreže so med 2009 in 2012 razvijale pedagoški model, delavnice in seminarje kritične pismenosti po metodi poti sedmih korakov, po temeljnih načelih izkustvene pedagogike, katerim so dodale še načela in vrednote kritične pedagogike. V okviru projekta »Spodbujanje kritičnega odnosa mladih do informacij« so tako razvile pedagoški model, ki ga vse od takrat uporabljajo za izvajanje delavnic in seminarjev kritične pismenosti na različne teme za mlade in vse, ki delajo z mladimi. Med leti 2016 in 2018 so v okviru projekta »Združimo se« razvijale model neformalnega izobraževanja »Kritična pismenost in delavske pravice«. Tekom dveh let so ga izvajale v okviru projekta za višanje zaposlenosti in zaposljivosti mladih, pripravile pa so tudi priročnik s teoretskim ozadjem modela in praktičnimi vajami za izvajanje delavnic kritične pismenosti na temo delavskih pravic (povzeto po spletni strani kriticnapismenost.org in zdruzimo.se).

S pregledom aktivnosti slovenskih mladinskih organizacij, rabe pedagoškega modela kritične pismenosti ni zaznati in Pekarna Magdalenske mreže ostaja edina, ki tovrstne principe dela z mladimi razvija in uporablja v praksi. Kritično pismenost sicer v Sloveniji obravnava nekaj znanstvenih člankov, koncept se tudi pojavlja v diplomskih in magistrskih delih, a nobeno delo skozi koncept kritične pismenosti ne obravnava delavskih pravic. Pedagoški model kritične pismenosti pa predstavlja enega ključnih principov za razvoj novih participatornih družbeno-ekonomskih praks zaradi načel, ki jim sledi ter idej, ki jih združuje.

Razvoj in raba pedagoškega modela kritične pismenosti je eden ključnih principov za razvoj novih participatornih družbeno-ekonomskih praks. Združuje kritično razmišljanje, informacijsko pismenost, večšine prepoznavanja točnosti informacij in argumentiranja ter omogoča razumevanje in analiziranje raznolikih besedil.

VLOGA MLADINSKIH IN DRUGIH PODPORNH ORGANIZACIJ V IZVAJANJU UKREPOV ZA VIŠANJE ZAPOSLEJIVOSTI

Zaposlovanje je eno izmed prioritarnih tem lokalnih in nacionalnih programov za mlade, pa tudi strategij in dokumentov na evropski ravni. S programom reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji 2008-2010 so institucije kot so univerze in druge izobraževalne institucije, študentske in mladinske organizacije postale pomembne za uvajanje mladih na trg dela, zato je ključno, da mladinsko delo z vsebinami in programi konkretno naslavlja probleme brezposelnosti, socialne izključenosti, predvsem pa, da spodbuja pravične, dostojanstvene oblike delovnih razmerij, ustvarjanje in porazdelitev bogastva ter demokratizacijo lastništva in gospodarstva.

Večina zaposlenih mladih je zaposlena v prekarnih oblikah dela in zaradi velike stopnje brezposelnosti in podopremljenosti z relevantnimi informacijami hitro postanejo žrtve še večjega izkoriščanja. Prekarno delo je predstavljeno kot dobra zaposlitvena priložnost za prihodnost, nabiranje izkušenj in nujna po fleksibilni delovni sili. Tudi programi javnih institucij so v največji meri zasnovani na idejah individualnega prilagajanja potrebam trga in fleksibilnost pojmujejo kot ključno karakteristiko mlade iskalke zaposlitve. Za individualne cilje se iščejo individualne rešitve. Tako tudi družbeni problemi postanejo individualni. Tekom izobraževanja, neformalnega in priložnostnega učenja, se mlade veliko srečujejo s pojmi kot so inovativnost, ustvarjalnost in podjetnost. Le-ti so sicer zelo pomembni za uresničitev družbeno koristnih idej, a večinoma smo v stiku z neoliberalnimi različicami konceptov. Vseprisotno spodbujanje podjetništva ocenjujemo kot problematično. Odgovornost zaposlovanja se namreč prelaga na posameznice in sorazmerno enostavni in hitri postopki registracij podjetji se

velikokrat izkoriščajo. Veliko samozaposlenih je namreč v to prisiljenih. Ne razvijajo lastne podjetniške ideje, pač pa opravljajo dela v večini za eno naročnico, njihovo razmerje ima elemente delovnega razmerja, same morajo skrbeti za prispevke zavarovanja in socialne varnosti, nimajo pa nobenih pravic, ki izhajajo iz dela in varnosti, ki jo ima pogodba o zaposlitvi za nedoločen čas. Na splošno vidimo spodbujanje aktivnosti, ki reproducirajo obstoječa družbena razmerja moči in promovirajo neoliberalne pojme inovativnosti, ustvarjalnosti in podjetnosti v šolskem sistemu kot problematične. Mladim namreč ne podajajo resnice o tem, kako kapital in dobiček dominirata vse vidike družbe, ne predstavijo, kako sta bogastvo in moč nepravilno porazdeljena ter kako se vzpostavljajo razmerja moči v družbi niti jih ne opremlja z znanji in informacijami za informiran vstop na t.i. trg dela z zavedanjem pomena boja za delavske pravice, poznavanjem delovno-pravne zakonodaje ter pravic, ki izhajajo iz dela. Pomembno je, da mlade pridobijo relevantna znanja za aktivno, odgovorno in solidarno držo na t.i. trgu dela in lahko kasneje tudi same kreirajo varna, kvalitetna in okoljsko vzdržna delovna mesta ter zavzemajo aktivno in družbeno odgovorno držo.

Presekati je potrebno agresivni pohod kapitalizma in neoliberalne ideologije po prostorih, kjer se izobražujejo in družijo mladi. V vsakodnevem življenju se srečamo z informacijami, ki predstavljajo modificirane realnosti, sprejete za splošne resnice, ki jih ne prevprašujemo in imajo velik vpliv na našo družbeno-politično realnost. Potrebna je dekonstrukcija splošno sprejetih resnic in s tem alternativni, bolj poglobljeni in raziskovalni pristopi. In prav zato je pomemben pedagoški model kritične pismenosti, ki se ga poslužujemo pri naslavljanju aktualnih družbenih pojavov. Orodja nam namreč omogočajo sistematični premislek o neki temi in spodbujajo upoštevanje razmerij moči, ki ohranjajo in utrjujejo hierarhične odnose ter reproducirajo neenakosti. Razvijanje kritične pismenosti mladim omogoča zmožnost kritičnega branja informacij in različnih manipulativnih besedil kot tudi zmožnost samostojnega ustvarjanja besedil in družbeno-angažiranih akcij, s katerimi lahko aktivno in odgovorno sodelujejo v družbi v najrazličnejših kontekstih. Osnovni namen je spodbujanje mladih h kritičnemu razsojanju ekonomsko-političnega sistema, v katerega so umeščeni in razvijanje njihove sposobnosti prevpraševanja samoumevnosti.

Mladinske in druge podporne organizacije bi morale s principi sodelovalnih in participatornih družbeno-ekonomskih praks in pristopi kritične pismenosti mlade opremiti z relevantnimi informacijami in znanji za aktivno, odgovorno in solidarno držo na t.i. trgu dela.

ZAKLJUČEK

Glede na opravljeno raziskovalno delo in zbrane podatke ter informacije v zaključku oziroma raziskovalnemu poročilu potrjujemo oziroma zavračamo oblikovane hipoteze.

Prvo hipotezo »Evropski in nacionalni načrti na področju zaposlovanja se osredotočajo na gospodarsko rast, liberalizacijo gospodarstva in fleksibilnost trga delovne sile« skladno z ugotovljenim glede vodil strateških dokumentov na evropski in nacionalni ravni potrjujemo.

Drugo hipotezo »Pojmi podjetništva, ustvarjalnosti in inovativnosti se v strateških dokumentih pojavljajo kot uspešni modeli reševanja problemov zaposlovanja« skladno z ugotovljenim iz preučenihih strateških dokumentih potrjujemo.

Tretjo hipotezo »V Resoluciji nacionalnega programa za mlade so opredeljena problemska področja glede zaposlovanja mladih, vendar se z izvedbenimi načrti in ukrepi problemov ustrezno ne rešuje« skladno z analizo resolucije in izvedbenih načrtov in njihovih ukrepov potrjujemo.

Četrto hipotezo: »Slovenija prepoznava razširjenost prekarnih zaposlitev, vendar z ukrepi ne zagotavlja varnih in trajnih delovnih mest,« skladno z ugotovljenim potrjujemo.

VIRI, LITERATURA

Bela knjiga evropske komisije, nova spodbuda za evropsko mladino (COM(2001)) (2001), Komisija evropskih skupnosti [spletno], Dostopno na: http://arhiv.mlad.si/files/knjiznica/bela_knjiga_evropske_komisije_nova_spodbuda_za_evropsko_mladino_eu_2001.pdf; slovenska_izdaja_m%C5%A0z%C5%A0_urad_za_mladino,_2002(1).pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 (2014) Vlada Republike Slovenije [spletno], Dostopno na: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSM/Izvedbeni_nacrt_ReNPM_2014.pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leto 2015 (60300-3/2015/12) (2015) Vlada Republike Slovenije [spletno], Dostopno na: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSM/izvedbeni_nacrt_NPM_2015.doc [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2016 in 2017 (60300-3/2016/4) (2016) Vlada Republike Slovenije [spletno], Dostopno na: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSM/Izvnacrt16_17.doc [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2018 in 2019 (60300-5/2018/4) (2018) Vlada Republike Slovenije [spletno], Dostopno na: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSM/izv_nacNPM_18_19.doc [Dostopno dne 2. 9. 2020]

<http://www.kriticnapismenost.org> [Dostopno dne 16. 11. 2020]

<http://zdruzimo.se> [Dostopno dne 16. 11. 2020]

Izvedbeni načrt resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 za leti 2020 in 2021 (2020) Vlada Republike Slovenije [spletno], Dostopno na: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSM/Dokumenti/IZ_NPM_2020-2021_javna-razprava.pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Lavrič, M., Sergej, F., Tavčar Krajnc, M., Klanjšek, R., Musil, B., Naterer, A., Kirbiš, A., Divjak, M., Lešek, P. (2011) Mladina 2010: družbeni profili mladih v Sloveniji, Maribor, Aristej.

Lizbonska strategija: ustvariti več in boljša delovna mesta v bolj konkurenčni Evropi (2004) Elektronski vir, <https://www.europarl.europa.eu/highlights/sl/1001.html> [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Metodološko pojasnilo – socioekonomske značilnosti prebivalstva in selivcev, Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/7785> [Dostopno dne 27. 11. 2020]

Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji (2005), Republika Slovenija [spletno], Dostopno na: https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/04_pr-lizbona.pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji 2008 (2008), Republika Slovenija [spletno], Dostopno na: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwignf-YkMvrAhUItosKHcheDeoQFjACegQIBBAB&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fsocial%2FBl obServlet%3FdocId%3D6279%26langId%3Dsl&usg=AOvVaw1p8duG8DfVTFZE_-z9TFFR [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Resolucija o strategiji Evropske unije za mlade 2019-2027 (14944/18) (2018), Svet evropske unije [spletno], Dostopno na: http://www.movit.si/fileadmin/movit/pdf/Resolucija_Svet_EU_EU_strategija_za_mlade_26112018.pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2022 (ReNPM13–22) (2013), Uradni list RS, št. 90/13 [spletno], Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO93> [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Sergej, F., Tavčar Krajnc, M., Klanjšek, R., Musil, B., Kirbiš, A., Naterer, A., Lavrič, M., Klanjšek, R., Sergej, F., Rutar, T., Lahe, D., Kuhar, M., Hlebec, V., Cupar, T., Kobše, Ž., Slovenska mladina 2018/2019, Zagreb, Friedrich-Erbert-Stiftung

SPOT svetovanje – SPIRIT Slovenija (2020) Elektronski vir, <http://evem.gov.si/info/spot-tocke-in-notarji/razlike-med-tockami-spot/spot-svetovanje-spirit-slovenija/> [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Sporočilo komisije, Evropa 2020, Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast (COM (2010)) (2010), Evropska komisija [spletno], Dostopno na: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Statistični urad Republike Slovenije - SURS (2020). Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/> [Dostopno dne 27. 11. 2020]

Strategija razvoja Slovenije (2005), Urad RS za makroekonomske analize in razvoj [spletno], Dostopno na: https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

Strategija razvoja Slovenije 2030 (2017), Služba Vlade Republik Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko [spletno], Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf [Dostopno dne 2. 9. 2020]

2. lokalni program mladih v Mestni občini Maribor za obdobje 2016-2021 (2016) Mestna občina Maribor [spletno], Dostopno na: <http://www.maribor.si/dokument.aspx?id=28095> [Dostopno dne 2. 9. 2020]

PRIPOROČILA ZA NADALNJE RAZISKOVANJE

FREIRE, Paulo (2000): *The Pedagogy of the Opressed* (Pedagogika zatiranih).

BOŠKIČ, Ružica, BREZNIK, Maja, KRESAL, Barbara, LESKOŠEK, Vesna, RIHTER, LiljanainSMOLEJ, Simona (2013): *Revščina zaposlenih*.

MORRELL, Ernest (2007): *Critical Literacy and Urban Youth*.

KRAŠOVEC, Primož. Človeški in nečloveški kapital in šola. *Časopis za kritiko znanosti* (256): 65–83. Ljubljana: Beletrina, 2014.

ENGELS, Friedrich (1948): *Položaj delavskega razreda v Angliji*.

FAIRCLOUGH, Norman (1995): *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*.

MUSPRATT, S., Luke, A., & Freebody, P. (1997): *Constructing critical literacies*.

BURCAR, Lilijana (2016): *Restavracija kapitalizma: repatriarhalizacija družbe*.

TAYLOR, Tony: *Being critical, creative and collective: Renewing radical Youth Work*. Dostopno na: <http://concept.lib.ed.ac.uk/index.php/Concept/article/view/193> (pogledano 25. 7. 2015).

ZINN, Howard in MACEDO, Donaldo. *Howard Zinn on Democratic Education*. Boulder: Paradigm Publishers, 2005.

PULKO, Nejc (2016). Oxfamovo poročilo št. 210: *Gospodarstvo za 1 %*

BEHRMAN, E. (2006). Teaching about language, power and text : A review of classroom practices that support critical literacy. *Journal of Adolescent and Adult Literacy* 49: 6, 490–98.

MORRELL, E. (2002). Toward a critical pedagogy of popular culture: Literacy development among urban youth. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 46, 1, 72–77.

JANKS, Hillary (2000): Domination, Access, Diversity and Design: a synthesis for critical literacy education, *Educational Review*, Vol. 52, No. 2, 175–186.

KRAŠOVEC, Primož. Ekspropriacija črne škatle. Kriza, nova inovacijska politika in družba znanja.

FIEDLER, Kaja, BREZNIK Urška, BABIČ Karolina, PRIMC Matic, ŽIŽEK Andrej (2018) Zadruginištvo in mladi, dostopno na <http://zdruzimose.infopeka.org/wp-content/uploads/2018/11/Zadruginištvo-in-mladi.pdf>

FIEDLER, Kaja in BREZNIK Urška (2018) Model neformalnega izobraževanja mladih: Kritična pismenost in delavske pravice, dostopno na: <http://zdruzimose.infopeka.org/wp-content/uploads/2018/11/Kriticna-pismenost-in-delavske-pravice.pdf>

PRIMC Matic (2018) Model neformalnega izobraževanja mladih: Ekonomska demokracija in participatorna ekonomija, dostopno na <http://zdruzimose.infopeka.org/wp-content/uploads/2018/11/Ekonomska-demokracija-in-participatorna-ekonomija.pdf>

BABIČ Karolina (2018) Model neformalnega izobraževanja mladih: Zadruginištvo, dostopno na <http://zdruzimose.infopeka.org/wp-content/uploads/2018/11/Zadruginištvo.pdf>

TURŠIČ Zala in INKRET Gregor (2018) Prekarnost mladih v Sloveniji, državne politike in zadruginištvo kot alternativa, dostopno na: <http://zdruzimose.infopeka.org/wp-content/uploads/2018/11/Prekarnost-mladih-v-Sloveniji.pdf>

ZAPOSLOVANJE MLADIH IN KRITIČNA PISMENOST

Smernice za razvoj

PRIPOROČILA ZA STRATEŠKO NAČRTOVANJE IN IZVAJANJE AKTIVNOSTI NA PODROČJU ZAPOSLOVANJA MLADIH IN KRITIČNE PISMENOSTI

Na podlagi analize, ki je predstavljena v prvem delu, v nadaljevanju predstavljamo izhodišča in priporočila ter smernice za vplivanje na strateške dokumente in zakonodajo ter izvajanje drugih aktivnosti zagovorništva s področja zaposlovanja mladih in kritične pismenosti za izboljšanje položaja mladih ob vstopu na trg dela za višjo stopnjo participacije in sodelovanja v družbeno-ekonomskih praksah.

Seznam kratic:

RS – Republika Slovenija

MIZŠ – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

URSM – Urad Republike Slovenije za mladino

MDDSZ - Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

MGRT - Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo

MP – Ministrstvo za pravosodje

ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

1. ZAKONODAJNO PODROČJE

Slovenska delovno-pravna zakonodaja je v osnovi dobro zastavljena, njeno upoštevanje pa se premalo preverja in spremlja. Kršitve velikokrat niso deležne resne obravnave, zato bi bilo potrebno okrepiti kapacitete delovnega inšpektorata, ki bi dosledno skrbel, da bi se delovno-pravna zakonodaja ustrezno spoštovala. Za boljše delovne pogoje bi bilo potrebno tudi dodatno omejiti nestandardne, prekarne oblike dela torej ustrezno urediti t.i. trg dela, prepovedati agencijsko delo, regulirati delovno-pravne razmere ter sočasno nadgraditi sistem socialnega in zdravstvenega varstva. Potrebujemo politike usmerjene v kvalitetna, trajna in varna delovna mesta, socialno blaginjo in reformo sistemov socialne varnosti in s tem dejavnejšo vlogo države z ustvarjanjem dobrih življenjskih in delovnih pogojev za vse.

2. STRATEŠKA IN INSTITUCIONALNA VPRAŠANJA

V Raziskovalnem poročilu se osredotočamo na področje zaposlovanja mladih, zato je večina naših predlogov vezana na Resolucijo o nacionalnem programu za mladino, temeljni programski dokument mladinskega sektorja. Aktualna resolucija je sprejeta za obdobje 2013-2022, zato je trenutno pravi čas, da s priporočili usmerimo pripravo novega temeljnega programskega dokumenta na področju mladine. Kot potrebna navajamo še dva enotna portala prvega za beleženje pridobljenih znanj in veščin, drugega pa za objavo in pregled prostih delovnih mest, pomembno je tudi večje sodelovanje ključnih deležnic v pripravi strateških in programskih dokumentov ter implementacija nacionalnih programov na lokalne ravni.

TABELA S2: Umeščanje v strategije in institucionalne spremembe

Trenutno stanje	Problem trenutnega stanja	Željeno stanje	Kdo	Rok ali trajanje
Strateški dokumenti predvidevajo razvoj v smeri liberalizacije gospodarstva in fleksibilnosti trga delovne sile	Z liberalizacijo gospodarstva in fleksibilizacijo dela se med drugim krhajo načela socialne države in regulacije, s katerimi se vpliva na urejenost področja zaposlovanja.	Država naj s strateškimi dokumenti stremi v smer, kjer ljudem zagotavlja dobre pogoje za delo in življenje in s svojimi umeritvami regulira načine zaposlovanja, spodbuja varna, trajna in kvalitetna delovna mesta ter hkrati skrbi za sisteme socialnega, zdravstvenega, invalidnega varstva.	Ključni odgovorni: Vlada RS. Relevantni deležniki: MDDSZ, MGRT, ZRSZ.	2022
Na nacionalnem nivoju imamo pripravljene strateške in programske dokumente (npr. Resolucija o nacionalnem programu za mladino, Strategija razvoja Slovenije), ki usmerjajo poudarke delovanja.	Ob pripravi strateških in programskih dokumentov so ključne deležnice premalo vključene v proces določanja poudarkov in smeri delovanja.	Vključevanje različnih deležnic v oblikah delovnih skupin v pripravo nacionalnih programov	Ključni odgovorni: MIZŠ. Relevantni deležniki: URSM, Mladinsko polje.	2021
Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 predvideva 3 cilje (posamično navedene v nadaljevanju) na področju zaposlovanja mladih.	Z izvedbenimi načrti in predvidenimi ukrepi se cilji zadostno ne nagovarjajo oziroma uresničujejo.	Temeljni programski dokument mladinskega sektorja naj ustrezno in proaktivno naslavlja problematiko zaposlovanja mladih.	Ključni odgovorni: MIZŠ Relevantni deležniki: URSM, Mladinsko polje, MDDSZ, MGRT.	2023
Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 kot prvi cilj navaja »Olajšati mladim začetek delovne kariere«, zasleduje se na treh prioritetenih področjih: 1) izboljšanje javnih politik, 2) skozi promocijo inovativnosti, ustvarjalnosti, samoiniciativnosti in podjetnosti ter s 3) povezovanjem sistemov izobraževanja in trga dela.	Predvideni ukrepi sicer ne odstopajo od podpodročij, katerih problematiko naslavlja, vendar gledano kvalitativno mladim začetka delovne kariere ne olajšajo, ukrepi kot so zastavljeni ne pripomorejo k dejanskim spremembam in mladim ne olajšajo začetka delovne kariere.	1) Javne politike naj zagotavljajo varna, trajna in kvalitetna delovna mesta in celostno, na vseh področjih spodbujajo zaposlovanje in omejujejo prekarne oblike dela. Upoštevajo naj delovno-pravno zakonodajo in zagotavljajo zdravstveno in psihosocialno ter splošno socialno varstvo. 2) Namesto inovativnosti, ustvarjalnosti, samoiniciativnosti in podjetnosti naj se v programskih dokumentih in posledično aktivnostih na področju zaposlovanja spodbuja informiranost o temah trga dela, delovno-pravne zakonodaje, delavskih in socialnih pravic ter opozarja na pasti prekarne dela. 3) Povezovanje izobraževanja in trga dela naj se prestrukturira in se daje večji poudarek na štipendiranje poklicev namesto sofinanciranje stroškov delodajalk za praktično izobraževanje kadrov, kar bo veliko bolj neposredno spodbujalo vpis na poklicne programe. Vzpostavi se naj premišljen, metodološko dovršen sistem za spremljanje zaposljivosti ter zagotovi ustrezen način zbiranja podatkov, da bodo le-ti reprezentativni.	Ključni odgovorni: MDDSZ. Relevantni deležniki: MIZŠ, URSM, MF, MGRT, Mladinsko polje	2023

<p>Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 kot drugi cilj navaja »Izboljšanje kakovosti zaposlitev«, zasleduje se v smeri zmanjšanja razširjenosti manj ugodnih oblik zaposlovanja.</p>	<p>Cilj izboljšanje kakovosti zaposlitev se zasleduje na način zmanjšanja razširjenosti manj ugodnih oblik zaposlovanja in ne predvideva nobenega resnega ukrepa, ki bi dejansko vplival na kakovost zaposlitev mladih.</p>	<p>Najprej je potrebna sprememba diktacije, da o nestandardnih, izkoriščevalskih, prekrasnih oblikah dela ne govorimo zgolj kot o manj ugodnih oblikah zaposlovanja. Javne politike naj zagotavljajo varna, trajna in kvalitetna delovna mesta in celostno, na vseh področjih spodbujajo trajno zaposlovanje in omejujejo prekarne oblike dela. Koncept dostojnega dela, delavskih pravic in ozaveščanje o problematiki prekarne dela naj bo domena obstoječih organizacij, ki temo poglobljeno in kritično naslavljajo ter so operativne in prisotne na terenu. Okrepiti je potrebno delovno inšpekcijo, ki bo ustrezno nadzirala in spremljala dogajanje na področju delovnih razmerij in drugih pogodb civilnega prava.</p>	<p>Ključni odgovorni: MDDSZ. Relevantni deležniki: MIZŠ, URSM, MF, MGRT, Inšpektorat za delo, mladinsko polje, sindikati, delavske organizacije.</p>	<p>2023</p>
<p>Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 kot tretji cilj navaja »Omogočiti lažje usklajevanje poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja«</p>	<p>Cilj omogočanja lažjega usklajevanja poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja se zasleduje na način odprave diskriminacije zaradi materinstva in starševstva ter omogočanje lažjega poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja. Resni in konkretni ukrepi za usklajevanje poklicnega ter družinskega življenja niso predvideni.</p>	<p>Konkretni ukrepi, s katerimi lahko država omogoča lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, je kvaliteten sistem javnega varstva otrok, izobraževanja in ostalih skrbstveno-varstvenih ustanov, ki so na enak način dostopne vsem. Tu govorimo o celotnem polju skrbstvenega dela. K lažjemu usklajevanju poklicnega ter zasebnega življenja bodo pripomogla polna nadomestila za materinski in starševski dopust. Potrebno pa je sankcionirati tudi kršitve, zaposlovalk na intervjujih za zaposlitev, ko ženske sprašujejo po tem, ali nameravajo imeti otroke in preprečiti spodbujanje žensk k zaposlitvam za krajši delovni čas.</p>	<p>Ključni odgovorni: MDDSZ. Relevantni deležniki: MIZŠ, URSM, MF, MGRT, Inšpektorat za delo, mladinsko polje.</p>	<p>2023</p>
<p>Neformalno izobraževanje, usposabljanje, delovne izkušnje, prostovoljsko delo in študentsko in občasno delo se sistemsko ne beleži in se formalno ne priznava.</p>	<p>Veliko mladih pred vstopom na t.i. trg dela z različnimi oblikami udejstvovanja pridobi veliko znanj in izkušenj, ki pa v času iskanja zaposlitve formalno niso priznane.</p>	<p>Nov (v Sloveniji razvit) nacionalno poenoten sistem beleženja in priznavanja neformalnega izobraževanja, usposabljanja in pridobivanja delovnih izkušenj. Spletni sistem naj omogoča čim lažje in hitrejše beleženje pridobljenih znanj in kompetenc ter naj bo dostopen tudi poslovnim subjektom (delodajalkam). Posledično delodajalka obvezno upošteva podatke vnešene vanj, skladno z vsemi pravili varstva osebnih podatkov – naključni pregledi profilov niso dovoljeni, vse je ustrezno beleženo.</p>	<p>Ključni odgovorni: URSM, mladinsko polje, MIZŠ. Relevantni deležniki: MDDSZ, MGRT, MF.</p>	<p>2023</p>
<p>Mnogo zaposlitvenih portalov, kjer so objavljena prosta delovna mesta in iskalkam zaposlitve nudijo možnosti iskanja dela.</p>	<p>Iskalkam zaposlitve nimajo enega nacionalno priznanega in relevantnega mesta, kjer lahko iščejo prosta delovna mesta, enako zaposlovalke nimajo enega portala kamor objavljajo prosta delovna mesta. Portali niso regulirani in objavljajo dela, ki niso v skladu z delovno-pravno zakonodajo ter v mnogih primerih promovirajo agencijsko delo, ki predstavlja eno večjih groženj delavskim in socialnim pravicam.</p>	<p>Vzpostavitev enotnega nacionalnega portala za objavljanje prostih delovnih mest za splošno in edino relevantno rabo. Le-ta naj bo v upravljanju ZRSZ, ki skrbi, da so vsa objavljena prosta delovna mesta s skladu z delovno-pravno zakonodajo.</p>	<p>Ključni odgovorni: Vlada RS, MDDSZ, ZRSZ.</p>	<p>2023</p>
<p>Na nacionalnem nivoju imamo pripravljene strateške in programske dokumente, ki usmerjajo poudarke delovanja.</p>	<p>Aktivnosti lokalnih skupnosti niso zmeraj v skladu z nacionalnimi usmeritvami in delovanja med lokalnimi skupnostmi prav tako niso usklajena.</p>	<p>Implementacija nacionalnega programa za mladino in drugih relevantnih smernic in strategij na nivo lokalnih skupnosti – npr. lokalni programi za mlade in hkrati večja vključenost lokalnih skupnosti v pripravo nacionalnih dokumentov.</p>	<p>Ključni odgovorni: Lokalne skupnosti, mladinsko polje. Relevantni deležniki: mlade.</p>	<p>2023</p>

Podatkovna baza Statističnega urada RS operira s podatki na področju dela in brezposelnosti ter prebivalstva.	Podatki so pomanjkljivi, se celostno ne ujemajo, ko spreminjivko opazujemo v različnih iskalnih nizih prihaja do odstopanj. Največja pomanjkljivost pa je, da glede na široko pojavnost prekarnega dela in nestandardnih oblik dela tega področja resno ne spremljajo in raziskujejo ter javnosti in raziskovalkam ne dajejo relevantnih reprezentativnih statističnih podatkov. Obstaja sicer kategorija druge oblike dela, ki pa je zmeraj označena kot manj natančna ocena.	Za potrebe podatkovnih baz Statističnega urada RS naj se uvede kategorija prekarnega dela. Raziskujejo in beležijo se naj njegove pojavne oblike (delo preko pogodb civilnega prava (avtorska, podjemna), enoosebni sp, agencijsko delo, delo na črno, delo v platformnem gospodarstvu).	Ključni odgovorni: Statistični urad RS	2021
---	--	--	--	------

3. FINANCIRANJE IZ JAVNIH VIROV

Predlagani ukrepi spodbujajo državo, da prevzame aktivnejšo vlogo pri zagotavljanju trajnih, varnih in kakovostnih delovnih mest, skrbi za pripravištva in specializacije. Za boljše delovne pogoje, upoštevanje delovno-pravne zakonodaje in posledično boljše umeščenosti mladih na trgu dela je ključno omejevanje prekarne oblike dela (pogodbe civilnega prava, prisilno samozaposlovanje, študentsko delo, agencijsko delo, delo na črno) in spodbujanje sklepanja pogodb o zaposlitvi, kar ključno vpliva tudi na sisteme socialnega, zdravstvenega in pokojninskega varstva.

TABELA S3: Javno financiranje

Trenutno stanje	Problem trenutnega stanja	Željeno stanje	Kdo	Rok ali trajanje
Vseprisotna prekarizacija družbe vpliva na zaposlovanje v javnem in zasebnem sektorju, večina spodbud je namenjena samozaposlovanju, krhanje delovno-pravne zakonodaje pa izpodjeda koncept varnih in stabilnih zaposlitev.	Področje zaposlitve je predstavljeno kot individualni problem, rešitve pa se ponujajo v izkoriščevalskih in prekarne delovnih razmerjih.	Javno sofinanciranje varnih in kvalitetnih delovnih mest, spodbujanje zaposlovanja za nedoločen čas, omejevanje prekarne oblike dela.	Ključni odgovorni: Vlada RS, MDDSZ, MF. Relevantni deležniki: ZZRS, javni zavodi, ministrstva, občine.	2023
Po formalnem izobraževanju je za nekatere poklice potrebno opraviti strokovni izpit, pred katerim pa je nujno pripravništvo.	Neustrezna ureditev na področju pripravništev, specializacij in strokovnih izpitov, saj je število mest in financiranje omejeno, neuskajene so številke vpisnih mest in mest pripravništev ter kasneje zaposlitev.	Sistemske se naj uredi sistem plačanih pripravništev in specializacij ter strokovnih izpitov, ki naj bo financiran iz državnega proračuna. Uskladiti je potrebno število tistih, ki končajo študij in razpisanih mest za pripravništva. Smiselno bi bilo preučiti tudi možnosti, da se strokovni izpit opravi v sklopu študija.	Ključni odgovorni: MF, MIZŠ, MDDSZ, MP, druga pristojna ministrstva. Relevantni deležniki: vzgojno-izobraževalne institucije, zdravstvene in socialno-varstvene institucije ter pravne institucije.	2025

4. DRUGI PREDLAGANI UKREPI/SMERNICE

Predlagani ukrepi se dotikajo predvsem informiranja in izobraževanja mladih s pomočjo koncepta kritične pismenosti s področja delavskih pravic, delovno-pravne zakonodaje, prekarnege dela in zadružništva v okviru projektov večanja zaposljivosti in univerzitetnih inkubatorjev ter da se na nacionalnem nivoju pripravijo programi, ki s pomočjo kritične pismenosti mlade pred vstopom na trg dela opremijo z relevantnimi znanji in informacijami.

TABELA S4: Drugi predlagani ukrepi/smernice

Trenutno stanje	Problem trenutnega stanja	Željeno stanje	Kdo	Rok ali trajanje
Mladinske in druge organizacije izvajajo programe za večanje zaposljivosti in zaposlenosti mladih.	Programi velikokrat nekritično reproducirajo obstoječa kapitalistična družbena razmerja moči in promovirajo podjetništvo, inovativnost, osebno rast in individualne rešitve za širše, družbene probleme.	Vsi programi sofinancirani iz javnih sredstev za večanje zaposljivosti in zaposlenosti mladih morajo proporcionalno celotnemu obsegu v najmanj 20% biti sestavljeni iz vsebin o delovno-pravni zakonodaji, delavskih pravicah in ozaveščati o problemih prekarnege zaposlitev.	Ključni odgovorni: URSM, občine RS. Relevantni deležniki: mladinske in druge organizacije.	2023
Univerzitetni projekti za spodbujanje podjetniških zamisli in razvijanje inovativnih produktov	Mlade so na eni strani najbolj depriviligirane na t.i. trgu delovne sile, odstotki brezposelnosti med mladimi so višji kot pri ostalem delovno aktivnem prebivalstvu, zatorej za njihovo večjo zaposljivost ni smiselno skrbeti na način inkubatorjev idej in spodbujanjem podjetništva, podvrženega neoliberalnim smernicam in izkoriščanju. S promocijo podjetništva in inovativnosti je vse pogostejši tudi pojav za družbo in okolje nekoristnih, celo škodljivih novih oblik služenja denarja.	V okviru univerzitetnih projektov je mladim nujno potrebno posredovati vsebine o delovno-pravni zakonodaji, delavskih pravicah in jih redno ozaveščati o problematiki prekarnege zaposlitev. Namesto klasičnega podjetništva bi se lahko v takih inkubatorjih spodbujalo mlade za ustanavljanje zadrug, ki temeljijo na demokratičnosti, solidarnosti in dejanski družbeni odgovornosti ter se odzivajo na potrebe lokalne skupnosti.	Ključni odgovorni: MIŽŠ, Univerze. Relevantni deležniki: mlade.	2022
Mlade so po končanem ali nedokončanem izobraževanju same odgovorne za svojo poklicno prihodnost in nimajo dovolj relevantnih informacij o trgu dela.	Mlade nimajo dovolj konkretnih znanj in informacij za aktivno in samostojno držo na področju zaposlovanja, ne poznajo osnov delovno-pravne zakonodaje in pravic, ki izhajajo iz dela ter se večinsko ne zavedajo pasti prekarnege dela.	Nacionalni model, ki v več modulih predstavlja program izobraževanj in podpore za lažji prehod mladih na trg dela. Sestavljen je po principih pedagoškega modela kritične pismenosti in vsebuje konkretne vsebine, materiale in načrte aktivnosti za različne starostne skupine mladih in njihove potrebe ter za usposabljanje mentoric oz. tistih ki module izvajajo.	Ključni odgovorni: mladinsko polje, URSM, MDDSZ, MF Relevantni deležniki: mlade.	2025
V okviru rednega šolskega izobraževanja in v mladinskem sektorju se spodbuja inovativnost, ustvarjalnost in podjetnost.	Večina zaposlitev v slovenskem prostoru (javni/ zasebni sektor) ni podjetniške narave in inovativnost ter ustvarjalnost nista ključni večičini za opravljanje delovnih nalog. Prav tako je zavajajoča dikcija, da bo podjetništvo vzpodbudilo razvoj in napredek slovensko gospodarstvo in družbo.	Izobraževalni programi na vseh ravneh ter programi neformalnega izobraževanja, ki skozi kritično pismenost obravnavajo družbeno-relevante teme in mlade opremi z načini vrednotenja in preverjanja informacij ter zavedanja vpliva politično-ekonomskih dejavnosti na družbeno realnost.	Ključni odgovorni: mladinsko polje, URSM. Relevantni deležniki: MDDSZ, MF.	2025
V javnem diskurzu se spodbuja inovativnost, ustvarjalnost in podjetnost.	Večina zaposlitev v slovenskem prostoru (javni/ zasebni sektor) ni podjetniške narave in inovativnost ter ustvarjalnost nista ključni večičini za opravljanje delovnih nalog. Prav tako je zavajajoča dikcija, da bo podjetništvo dvignilo slovensko gospodarstvo in družbo.	Javno financiranje organizacij z javnimi razpisi za zagovorništvo in izobraževanje, ozaveščanje, kampanje na področju delavskih pravic, varnih in trajnih delovnih mest ter kritičnega presojanja informacij in družbeno-politične realnosti.	Ključni odgovorni: mladinsko polje, URSM. Relevantni deležniki: MDDSZ, MF.	2025

5. KOMUNIKACIJSKI CILJI ZAGOVORNIŠTVA

S priporočili opozarjamo na populistične in razširjene rabe določenih pojmov in predlagamo ustrezne zamenjave poudarkov. Da namesto o manj ugodnih oblikah dela govorimo o prekarnih oblikah dela, da opozorimo na neoliberalne pojme, ki zagovarjajo osebno odgovornost in dajejo na stran družbena razmerja moči in družbeno-politično realnost, da problematiziramo fleksibilnost. Spodbujamo, da v celoti stremimo k potencialu, ki ga ima teoretska perspektiva kritične pismenosti in s pomočjo tega pedagoškega modela z mladimi nagovarjamo družbeno-relevantne teme in ozaveščamo o trendih zaposlovanja, delovno-pravni zakonodaji, pomenu delavskih pravic in značilnostih prekarnega dela.

TABELA S5: Komunikacijski cilji zagovorništva

Trenutno stanje	Problem trenutnega stanja	Željeno stanje	Kdo	Rok ali trajanje
Nacionalni program za mladino in izvedbeni načrti uporabljajo dikcijo »manj ugodne oblike dela«	Nacionalni dokumenti sicer priznavajo neugodnost oblik dela, a se njihovi konkretni definiciji izogibajo.	V splošni in strokovni rabi se za nestandardne in t.i. manj ugodne oblike dela uporablja termin prekarne oblike dela. Pojem je znanstveno opredeljen in jasno označuje atipična delovna razmerja. Potrebna bi bila reformulacija v nacionalnem programu za mladino in izvedbenih načrtih.	Ključni odgovorni: URSM, MIZŠ, Vlada RS.	2023
V javnem diskurzu so prisotni pojmi inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost, vseživljenjsko učenje, osebna rast, veščine, kompetence...	Gre za neoliberalne pojme, ki zagovarjajo osebno odgovornost in dajejo na stran družbena razmerja moči in družbeno-politično realnost.	Z nacionalnimi ozaveščevalnimi akcijami naj se problematizira zavajajoča promocija, v dokumentih na nacionalni in lokalni ravni pa je potrebna reformulacija. Učenje, ustrezne kvalifikacije in znanja so seveda pomembna a je o njih potrebno govoriti v navezavi za obče, družbeno dobro in ne za parcialne interese, ki v večini podpirajo neoliberalne in kapitalistične cilje.	Ključni odgovorni: MIZŠ, URSM, Vlada RS.	2023
V javnem diskurzu se poudarja potreba po fleksibilnosti delavk.	Fleksibilnost se predstavlja kot vrlina, zelo zaželena lastnost posameznic, ki pa na drugi strani zaradi popularizacije pojma tudi same stremijo k fleksibilnim delovnim pogojem. Ne poudarja pa se, da fleksibilnost pomeni začasna, prekarna, slabše plačana dela brez možnosti napredovanja in manjše prispevke v sisteme socialne varnosti.	Problematizacija fleksibilnosti in ozaveščanje o rezultatih, ki jih na dolgi rok prinaša fleksibilnost za družbo, sisteme socialnega varstva in posameznice	Ključni odgovorni: MIZŠ, URSM, Zavod za šolsktvo, Pedaogški inštitut. Relevantni deležniki: vzgojno-izobraževalne institucije, mladinske organizacije, pedagoške delavke, mladinske delavke, mlade.	2023
Pojem in veščino kritičnega mišljenja lahko zasledimo v učnih načrtih, programih neformalnega izobraževanja in v javnem diskurzu.	Ker raba pojma ni povezana s kritično pismenostjo ne more v celoti doseči potenciala, ki ga ta teoretska perspektiva omogoča.	V publikacijah in izobraževalnem gradivu za pedagoške in mladinske delavke naj se ustrezno celostno in poglobljeno nagovarjanje pomena kritičnega mišljenja z večjim poudarkom na razvijanju kritične pismenosti, ki samemu mišljenju dodaja še etično in politično noto, ki se odraža v vsakodnevem delovanju.	Ključni odgovorni: MIZŠ, URSM, Zavod za šolsktvo, Pedaogški inštitut. Relevantni deležniki: vzgojno-izobraževalne institucije, mladinske organizacije, pedagoške delavke, mladinske delavke.	2023
Mlade v veliki večini niso seznanjene s področjem zaposlovanja in ne poznajo koncepta prekarnega dela.	V obdobju izobraževanja se mlade ne pripravljajo na prehod v delo in zaposlitev. Niso seznanjene s trendi zaposlovanja, niti se ne opremijo z znanji, ki bi jim omogočali informiran vstop na t.i. trg dela.	Ozaveščanje o trendih zaposlovanja, delovno-pravni zakonodaji, pomenu delavskih pravic in značilnostih prekarnega dela lahko dosežemo z nacionalnimi ozaveščevalnimi kampanjami, formalnim in neformalnim izobraževanjem, z vsebinami dopolnjenimi kurikulumi.	Ključni odgovorni: MIZŠ, URSM, Zavod za šolsktvo, Pedaogški inštitut. Ključni deležniki: vzgojno-izobraževalne institucije, mladinske organizacije, pedagoški, delavke, mladinski delavke, mlade, širša javnost.	2023

V javnosti in tekom izobraževalnega sistema se promovira koncept podjetništva.	Podjetništvo je predstavljeno nekritično, kot dejavnost za vsakogar in kot dobra rešitev za manko prostih delovnih mest. Ne govori se o stroških, ki so s podjetjem povezani, še manj pa o prisilnem samozaposlovanju in neobstoječih delavskih pravicah in sistemu socialnega in zdravstvenega varstva.	Problematizacija spodbujanja podjetništva in opozarjanje na značilnosti, ki v javni obravnavi ne dobijo ustreznega prostora. Kot alternativa je v primerih, ko gre za razvijanje inovativne storitve ali produkta smiselno promovirati združništvo. To lahko dosežemo s formalnim in neformalnim izobraževanjem, z vsebinami dopolnjenimi kurikulumi.	Ključni odgovorni: MIZŠ, URSM, Zavod za šolstvo, Pedaogški inštitut. Ključni deležniki: vzgojno-izobraževalne institucije, mladinske organizacije, pedagoške delavke, mladinske delavke, mlade.	2023
--	--	---	---	------

POVZETEK

V zgornjih tabelah podajamo nekaj ugotovitev glede problemov trenutnega stanja na področju zaposlovanja mladih in predloge za izboljšave v smeri bolj celostnega nagovarjanja družbenih problemov in spodbujanja varnega, trajnega zaposlovanja na kakovostnih delovnih mestih. Ključno je dosledno upoštevanje delovno-pravne zakonodaje in sankcioniranje kršitev ter omejevanje prekarne oblike dela (pogodbe civilnega prava, prisilno samozaposlovanje, študentsko in agencijsko delo ter delo na črno) in sočasno nadgrajevanje sistemov socialnega, zdravstvenega, pokojninskega varstva. Pri sistemskih in institucionalnih spremembah smo se osredotočale na Resolucijo o nacionalnem programu za mladino, ki je bila osrednji dokument naše analize. Na podlagi ugotovljenega predlagamo ustreznejše nagovarjanje in aktivnosti na področju zaposlovanja mladih ter v nadaljevanju izražamo potrebo po standardiziranih, nacionalno potrjenih portalih na eni strani beleženja veščin in znanj na drugi pa zbiranja in objavljanja prostih delovnih mest. Na področju javnega financiranja je ključna aktivnejša vloga države pri zagotavljanju trajnih, varnih in kakovostnih delovnih mest ter skrbi za pripravnost in specializacije. Kot drugi predlagani ukrepi in smernice je pomembno predvsem informiranje in izobraževanje mladih s pomočjo koncepta kritične pismenosti na področjih delavskih pravic, delovno-pravne zakonodaje, prekarne oblike dela in združništva. Naši komunikacijski cilji pa so, da opozorimo na populistične rabe in promocijo neoliberalnih pojmov in v javni diskurz vnesemo več kritičnega premisleka in zavedanja o družbenih razmerjih moči, ekonomsko-politični realnosti ter značilnostih in posledicah kapitalizma in neoliberalizma.